

Muqeddes Kitab

Injil 19-qisim

«Ibraniylargha»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Injil 19-qisim

«Ibraniylarga»

Kirish söz

Özingizni miladiye 60-yili Pelestinde turuwatqan, Mesihge egishiwatqan bir Yehudiy étiqadchi dep tesewwur qilsingiz. Shu waqitlarda étiqadchi bolush dégendek alqishlinarlıq ish emes idi deytingiz, elwette! Derweqe, bir tereptin: «Qeyser impérateur — Rebdur» déyishning ornigha, «Eysa — Rebdur» dep étirap qilghuchi yaki jakarlıghuchi herqandaq kishi Rim impériyesidiki hökümrانlar teripidin qattiq jazagha tartilidu, dep élan qilinghan. Bu jaza belkim öz öyi we teelluqatlarning hemmisi musadire qilinishni öz ichige alghan bolushi mumkin idi. Yene bir tereptin öz yurtdashliringiz Mesihge baghlıghan étiqadingiz tüpeylidin sizni «kafir» dep chaqiratti. Chünki ular Mesihning Öz Özini «Xudaning Oghli» dep étirap qilghanlıqı tüpeylidin Uni kupurluq qilghuchi, eslidila kréstke mixilinish jazasigha layiq bolghuchi dep hésablaytti. Siz kochılarda mangghanda ular siz bilen salamlashmay, sizge yéqın kelmey sizni aylinip ötüp kétidu. Bazargha chiqqiningizda ular siz bilen soda qilishni ret qilidu yaki sizge nerse-kéreklerni sétip bermeydu. Belkim hetta birsi aldingizgha kélip yüzingizge nechchini tüküridu. Ular merkeziy ibadetxanigha kirmigenlikingiz, shundaqla shu yerde öz gunahingizni tileydighan qurbanlıqlarnı sunmighanlıqingiz üçün sizni yene «xudasız», «napak», «haram» dep chaqiridu, hetta baliringizning mektepke kirishimu mumkin bolmaydu; sizning ammiwiyy ibadet soruni, shundaqla jemiyyetning merkizi bolghan, Tewrat telimi bérilidighan «sinagog»qa kirishingizge téximu bolmaydu. Gerche yurtdashliringiz hoquq tutqan Rimliqlargha öch bolsimu, sizni jazalansun dep ularning aldida «U Mesihiy» dep erz qilip satqunluq qilishqa teyyar turushi mumkin. Qisqisi, siz «talada» qalisiz.

Ushbu mektup mushundaq qiyinchiliqta turghan étiqadchılarnı rıghbetlendürüş üçün yézilghan. Bundaq bésim astida étiqadini étirap qilishta tewrengenlermu az bolmighan we shuning bilen bir waqıtta Eysa Mesihning barlıq gunahlar üçün toluq we pütünley kechürüm teminligenlikige guman qilishqa bashlıghanlarmu xéli bolghan. Netijide, beziler qaytidin ibadetxanigha kélip shu yerde Tewratta telep qilinghan kafaret («gunahlarnı yapidighan») qurbanlıqlirini sunushqa bashlıghan. Belkim bularning köpinchisining undaq qilishi jemiyyettin qorqup, jemiyyet teripidin asta-asta qaytidin qobul qilinishi üçün idi. Undaq «qaytqan» ademler belkim «yumılaq tawuz» dep mesxire qilinghan bolushi mumkin; lékin herhalda ularning ziyankeshlikke uchrishi, chetke qéqilishi toxtighan bolatti.

Emdi muellip mushu tewrinip qalghan ibraniy kishilerge qandaq gep qilidu? Ulargha qandaq medet béridu? U asasen Mesihning Musa peyghemberge chüshürülgen ehdisidiki barlıq ishlardin, barlıq perishtilerdin we barlıq peyghemberlerdin herterepte üstün turidighanlıqigha, u wasitichi bolghan ehdining bashqa hemme ehdidin üstün turidighanlıqigha hemde kahinlıqining yüksekligige küchlük ispat béridu. Oqurmenler mektupni oqughanda bularnı köreleydu. Muellipning bu xétida Tewrattın, bolupmu uningda xatirilengen besharetlerdin köp söz neqil alghanlıqini hemde qérindashlarning guwahlıqlirini körsetkenlik roshen körünidu.

«Ibraniylargha»

Qiziq ish shuki, muellipning salohiyiti bizge namelum. Mektupta u özi toghruluq sözlimeydu. Emdi mektuptin u toghruluq munularni bilimiz: — (a) xetni oqughuchilar uning kim ikenlikini obdan biletti; (e) u xetni yazghan waqtida türmide yaki birxil nezerbent astida turuwatqan idi (13:19); (b) uning Pawlusning xizmetdishi Timotiygha bilen munasiwiti bar idi (13:23); (p) u bekmu chirayliq grékche (Yunanche) uslubta yazidu; (t) uning Tewratqa, jumlidin uningda xatirilengen barliq bésharetlerge ötkür we küchlük chüshenchisi bar idi.

Bu seweblerdin biz bu muellipni Apollos iken, dep Perez qilishqa mayilmiz. Apollos grék tilida terbiye körgen Yehudiy idi («Ros.» 18:24-28). Rosul Pawlus mektuplirida, Apollos méning xizmitimni toluqlaydu, deydu («1Kor.» 3:5-6, 16:22, «Tit.» 3:13ni körüng).

Ushbu xetning muellipi gerche özini rosul dep atimighan bolsimu, xetning özide rosulluq hoquq iznaliri ochuq körünidu. Desleptiki waqitlardin bashlap Xudaning pütkül jamaiti bu xetni Xudaning hoquqi bilen kelgen, «Muqeddes Rohning ilham-körsetmisi bilen yézilghan», Injilning ayrilmas bir qismi dep qobul qilip kelgen. Ishenchimiz barki, oqurmenlerge bu ish oqughanséri aydinglishidu.

Mezmun: —

1. Mesih perishtilerdin üstündür (1-, 2-bablar)
2. Mesih Musa bilen Yeshua peyghemberlerdin üstündür (3:1-4:13)
3. Mesihning kahinliqi Lawiylargha tapshurulghan kahinliqtin üstündür (4:14-7:28)
4. Mesih wasitichi bolghan «yéngi ehde» Musa peyghember arqiliq tüzülgen ehdidin tengdashedir derijide üstündür (8-, 9-bablar)
5. Mesihning qurbanliqi Tewrat dewridiki, «bésharetlik kölenge» bolghan barliq qurbanliqlarning hemmisini bésip chüshüp ademni gunahlarning toluq kechürümige we menggülük hayatqa érishtüridu (10-bab).
6. Bizge yol körsitidighan, étiqadta «yol bashlamchi» bolghanlar (11-bab)
7. Xudaning terbiyisini qobul qilip uning qorqunchida méngish (12-bab)
8. Axirqi nesihet, jékileshler, tilekler we salamlar (13-bab).

Ibraniylargha

«Ibraniylargha yézilghan mektup» Xudaning Oghli perishtilerdin üstündur

1 ¹ Xuda burunqi zamanlarda ata-bowilargha peyghemberler arqiliq türküm-türküm boyiche we nurghun yollar bilen söz qilghan bolup, ² mushu axirqi künlerde bolsa bizge Oghli arqiliq sözlidi. U Oghlini pütkül mewjudatning mirasxori qilip béketken, Uning arqiliq kainatlarni yaratqan. ³ U Xudaning shan-sheripidin parlighan nur, Uning eyniyitining ipadisidir, U qudretlik söz-kalami bilen pütkül kainattiki mewjudatni öz ornida turghuzawatqan bolup, U gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin, ershtiki shanu-shewket igisining ong yénida olturdi. ⁴ Shuningdek, U perishtilerdin köp üstün nam-mertiwiige miras bolup, ulardin shunche yüksek turdi.

⁵ Chünki Xuda muqeddes yazmilarda perishtilerning qaysisigha: «Sen Méning Oghlumdursen, бүгүн Men Sény tughdurdum», we yene: «Men Uninggha Ata bolimen, Umu Manga Oghul bolidu» dégenidi?

⁶ Uning üstige, U Özining tunjisini yer yüzige ewetkende, «Barliq perishtiler Uninggha sejde qilsun» dégen..

⁷ U perishtiler toghruluq: —

«U perishtilirini shamallar,

Xizmetkarlirini ot yalquni qilidu», dégenidi; ⁸ lékin Oghli heqqide bolsa Uninggha mundaq dégen: —

«Sénying texting, i Xuda, ebedil’ebedliktur;

1:1 «türküm-türküm boyiche» — yaqi «nurghun qétim» yaqi «nurghun ipadiler bilen».

1:2 «mushu axirqi künlérde bolsa» — «axirqi künlér» Injil boyiche «axirqi zamanlar», Eysaning dunyagha kélishi bilen bashlanghan. Mushu yerde bu ibare «mushu künlerning axirida» (yeni, peyghemberler insanlarga söz yetküzgen künlerning axirida) dégen sözlér bilen ipadiliniidu. «Oghli arqiliq» — grék tilida «Oghul arqiliq». «U Oghlini pütkül mewjudatning mirasxori qilip béketken, Uning arqiliq kainatlarni yaratqan» — mushu yerde «Oghli» dégen grék ilida peqet «Oghul» bilen ipadiliniidu.

1:2 Yar. 1:3; Zeb. 33:6; Mat. 21:38; Yuh. 1:3; Ef. 3:9; Kol. 1:16.

1:3 «U gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin» — köp kona kechürülmilerde «U yalghuz özi gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin» déyiliidu.

1:3 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Kol. 1:15.

1:4 «U Oghul perishtilerdin köp üstün nam-mertiwiige miras bolup, ulardin shunche yüksek turdi» — töwendiki 5-ayette U alghan nam-mertiwiining «Oghul» ikenliki körünidu.

1:5 «Sen Méning Oghlumdursen, бүгүн Men Sény tughdurdum... «Men Uninggha Ata bolimen, Umu Manga Oghul bolidu» — birinchi bésharet Eysaning Meriyemdin atisiz tughulushini körsitidu, «Zeb.» 2:7din élinghan; ikkinchi bésharet «2Sam.» 7:14, «1Tar.» 17:13din élinghan.

1:5 2Sam. 7:14; 1Tar. 17:13, 22:10; Zeb. 2:7; Ros. 13:33; Ibr. 5:5.

1:6 «U Özining tunjisini yer yüzige ewetkende...» — grék tilida mushu yerdiki «tunji» adette «tunji tughulghan balawni körsitidu. Sözlerning toluq menisi «Zeb.» 89:27de we «Kol.» 1:16-17-ayette körüliidu; demek, Mesih: (1) pütün alem ichide eng yuqiri orunda turidu; (2) alemdin burun bolghan; (3) belkim alemge oxshash «yaritilghan» emes, belki esli Xuda Atisi bilen bille mewjut bolghan. Yene bir tereptin, «Xudaning tunjisi» dégen söz Mesihdin kéyin (we Uning arqiliq) Xudaning köp bashqa oghul perzentlirini bolidighanliqini körsitidu (2:10ni körüng). «yer yüzige ewetkende» — grék tilida «yer yüzige élip bashlighanda...». «Barliq perishtiler Uninggha sejde qilsun» — «Qan.» 32:43 we «Zeb.» 97:7ni körüng. «Luqa» 2:13-14 we «Zeb.» 132:7-9nimu körüng.

1:6 Zeb. 97:7; Qan. 32:43; Luqa 2:8-14

1:7 «U perishtilirini shamallar, xizmetkarlirini ot yalquni qilidu» — «Zeb.» 104:4. Grék tilida «shamal» we «roh» oxshash bir söz bilen ipadiliniidu.

1:7 Zeb. 104:4

«Ibraniylarga»

Séning padishahliqingdiki shahane hasang adaletning hasisidur..

⁹ Sen heqqaniyetni söyüp, rezillikke nepretlinip kelgensen;
Shunga Xuda, yeni Séning Xudaying Séni hemrahliringdin üstün qilip shadliq méyi bilen mesih qildi»..

¹⁰ Xuda Oghligha yene mundaq dégen: —

«Sen, i Reb, hemmidin burun zéminning ulini salding,
Asmanlarni bolsa qolliring yasighandur;..

¹¹ Ular yoq bolup kétidu,
Lékin Sen menggü turisen;
Ularning hemmisi kiyimdek konirap kétidu;

¹² Sen ularni ton kebi yögép qoyisen,
Shunda ular kiyim-kéchék yenggüshlengende yenggüshlinidu.
Biraq Sen menggü özgermigüchidursen,
Yilliringning tamami yoqtur»..

¹³ Yene, U qaysibir perishtige: —

«Men Séning düşmenliringni textipering qilmighuche,
Méning ong yénimda olturisen» — dégenidi?..

¹⁴ Shundaq iken, perishtilerning hemmisi peqet nijatqa mirasliq qilidighanlar üçün xizmet qilishqa Xuda teripidin ewetilgen xizmetchi rohlar emesmu?.

Nijatqa sel qarimasliq

2¹ Bu sewebtin, alliqandaq yol bilen heqiqiy yoldin téyilip ketmeslikimiz üçün, anglighan heqiqetlerge téximu étibar qilishimiz lazim.² Chünki perishtiler arqiliq yetküzülgen söz-kalamning turaqliq ikenliki ispatlanghan hemde uninggha herbir boysunmasliq we itaetsizlik qilish tégishlik jazagha tartilidighan yerde,³ shunche ulugh qutquzush-nijatqa étibar bermisek, biz qandaqmu jazadin qéchip qutulalaymiz?! Chünki bu nijatning xewiri deslepte Reb arqiliq uqturulghan, hem uning heqliqini biwasite anglighanlarmu bizge testiq-

1:8 «lékin Oghli heqqide bolsa uninggha mundaq dégen» — «Oghli» grék tilida «Oghul». «Séning texting, i Xuda...» — oqurmenge shu éniqki, bu sözler Padishahning Özige éytilidu.

1:8 Zeb. 45:6

1:9 «... Sen heqqaniyetni söyüp, rezillikke nepretlinip kelgensen; shunga Xuda, yeni Séning Xudaying Séni hemrahliringdin üstün qilip shadliq méyi bilen mesih qildi» — (8-9-ayet) «Zeb.» 45:6-7. «Mesih qilish» yaki «mesihlimek» toghruluq «Zebur» 2-küydeki izahatlarni we «Tebirler»ni köring.

1:9 Zeb. 45:6, 7

1:10 «Sen, i Reb, hemmidin burun zéminning ulini salding, asmanlarni bolsa qolliring yasighandur...» — Xuda bu ayette Öz Oghlini «Reb» dep, Uning Özï bilen bir ikenlikini, Yaratquchimu ikenlikini körsitidu. «Kol.» 1:15-17-ayetlerge qaralsun.

1:10 Zeb. 102:25-27

1:11 Yesh. 51:6; 2Pét. 3:7,10.

1:12 «... Sen ularni ton kebi yögép qoyisen, shunda ular kiyim-kéchék yenggüshlengende yenggüshlinidu. Biraq Sen menggü özgermigüchidursen, yilliringning tamami yoqtur» — (10-12-ayet) «Zeb.» 102:25-27. Xuda yene Öz Oghlining menggülik Xudaliq tebiitini körsitidu.

1:12 Zeb. 102:25-27

1:13 «Men Séning düşmenliringni textipering qilmighuche, Méning ong yénimda olturisen» — «Zeb.» 110:2.

1:13 Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ef. 1:20; Ibr. 10:12.

1:14 «Shundaq iken, perishtilerning hemmisi peqet nijatqa mirasliq qilidighanlar üçün xizmet qilishqa Xuda teripidin ewetilgen xizmetchi rohlar emesmu?» — démisekmü 1-bab, 4-14-ayetlerning meqsiti, Oghulning hemme perishtilerdin köp üstünlükini körsitish üçündür.

2:2 «perishtiler arqiliq yetküzülgen söz-kalam» — Musa peyghemberge yetküzülgen Tewrat qanunini körsitidu.

2:2 Yar. 19:17,26; Qan. 27:26; Ros. 7:53; Gal. 3:19.

«Ibraniylarga»

ligan; ⁴ uning üstige Xuda bésharetlik alametler, karametler we herxil qudretlik möjiziler arqiliq, shundaqla Öz iradisi boyiche Muqeddes Rohning ata qilghan iltipatliri bilen teng buningha guwahliq bergen..

Insanlarni shan-sherep yoligha bashlighuchi Nijatkar — «Zebur» 8-küy toghruluq

⁵ Biz dewatqan kelgüsi dunyani Xuda perishtilerning bashqurushigha ötküzüp bergini yoq; ⁶ belki bu heqte muqeddes yazmilarning bir yéride bireylen mundaq guwahliq bergendur: —

«I Xuda, insan dégen némidi,

Sen uni séghinidikensen?

Adem balisi némidi,

Sen uning yénigha kélip yoqlaydikensen?.

⁷ Chünki Sen uning ornini perishtilerningkidin azghine töwen békitkensen,

Sen uningha shan-sherep we shöhretlerni taj qilip kiydürdüngen;

Uni qolung yasighanlarni idare qilishqa tikliding;.

⁸ Sen barliq mewjudatlarni uning puti astida boysundurghansen».

Emdi «barliq mewjudatlarni uning puti astida boysundurghansen» dégini, héchqandaq nerse uningha boysunmasliqqa qaldurulmighan, dégenliktur.

Biraq, hazirche mewjudatlarning hemmisiningla uningha boysunghanliqini téxi körmey-watimiz. ⁹ Lékin biz üçhün perishtilerdin «azghine waqit töwen qilinghan», ölüm azablrini tartqanliqi üçhün hazir shan-sherep we hörmet taji kiydürülgen Eysani körgüchi bolduq; chünki U Xudaning méhir-shepqi bilen hemmeylen üçhün ölümning temini tétidi..

¹⁰ Chünki pütkül mewjudatlar Özi üçhünmu hem Özi arqiliqmu mewjut bolup turuwatqan Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda, ularning nijatining yol bashlighuchisini azab-oqubetler arqiliq kamaletke yetküzüşke layiq keldi.

¹¹ Chünki pak-muqeddes Qilghuchi bilen pak-muqeddes qilinghanlarning hemmisi derweqe oxshash Birsidin kelgendur; shuning bilen U ularni «qérindash» déyishtin nomus qilmaydu..

¹² Xuddi U Xudagha (muqeddes yazmilarda yézilghandek):

«Namingni qérindashlirimgha jakarlaymen,

Jamaet ichide Séni naxshilarda küyleymen» dégen..

2:3 Mat. 4:17; Mar. 1:14; Ibr. 12:25.

2:4 Mar. 16:20; Ros. 14:3; 19:11.

2:6 Zeb. 8:4

2:7 «Sen uning ornini perishtilerningkidin azghine töwen békitkensen,...» — yaki «Sen uning ornini perishtilerningkidin azraq waqitla töwen békitkensen,...». «uni qolung yasighanlarni idare qilishqa tikliding» — bezi kona köchürmilerde mushu sözler tépilmaydu.

2:7 Zeb. 8:5-6

2:8 Zeb. 8:8; Mat. 28:18; 1Kor. 15:27; Ef. 1:22.

2:9 Zeb. 8:5; Ros. 2:33; Fil. 2:7, 8.

2:10 «Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda...» —Injilda «Xudaning oghul perzentliri» daim er hem qiz-ayal étiqadchilarni öz ichige alidu. «Chünki pütkül mewjudatlar Özi üçhünmu hem Özi arqiliqmu mewjut bolup turuwatqan Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda, ularning nijatining yol bashlighuchisini azab-oqubetler arqiliq kamaletke yetküzüşke layiq keldi» — bu muhim we sirliq ayet toghruluq

«qoshumche söz»imizde yene toxtilimiz.

2:11 «Chünki pak-muqeddes Qilghuchi bilen pak-muqeddes qilinghanlarning hemmisi derweqe oxshash Birsidin kelgendur; shuning bilen U ularni «qérindash» déyishtin nomus qilmaydu» — mushu ayettiki «pak qilghuchi» Eysa Mesihni, «pak qilinghanlar» U qutquzghanlarni, «Birsidin kelgen» XudaAtidin kelgenni körsitidu, elwette. Eysa Mesih Özi qutquzghanlarni «qérindashlirim» dep ataydu.

2:11 Ros. 17:26.

2:12 «Namingni qérindashlirimgha jakarlaymen, jamaet ichide séni naxshilarda küyleymen» — «Zeb.» 22:22 («Zeb.» 18:49, 40:9nimu köring).

2:12 Zeb. 22:22; 18:49, 40:9

«Ibraniylarga»

¹³ U yene: «Men sanga tayinimen» we «Qaranglar, mana Men bu yerde Xuda Manga ata qilghan perzentler bilen bille» dégen..

¹⁴ Perzentler bolsa et bilen qandin tenlik bolghachqa, Oghulmu shu perzentlerningkiye oxshashla et we qandin tenlik boldi. Bundaq qilishtiki meqset, U ölüm arqiliq ölüm hoquqini tutqan Iblisning küchini bikar qilip, ¹⁵ ömür boyi ölüm qorqunchidin qulluqqa tutulghanlarning hemmisini azadliqqa chiqirish üçün idi. ¹⁶ Chünki U derweqe perishtilerge emes, belki Ibrahimning ewladlirigha tutishidu; ¹⁷ Shuning üçün, U Xudagha ait ishlarda rehimdil we sadiq bash kahin bolushi üçün, xelqning gunahlirining kechürüm qurbanliqini bérelishi üçün, U her jehettin qérindashlirigha oxshash qilinishi kérek idi. ¹⁸ Chünki Özi sinaqlarni Öz béshidin kechürüp, azab-oqubet chekken bolghachqa, U sinaqlargha duch kelgenlergimu yarem béreleydu..

Oghul Musa peyghemberdin üstün

3 ¹ Shundaq iken, ey muqeddes qérindashlar, ershtin bolghan chaqiriqqa orta q nésip bolghanlar, özimiz étirap qilghan Rosul we Bash Qahin, yeni Eysagha köngül qoyup qaranglar. ² Xuddi Musa peyghember Xudaning pütün ailiside xizmet qilghanda Xudagha sadiq bolghandek, umu özini teyinlep xizmetke Qoyghuchigha sadiq boldi. ³ Lékin öyni berpa qilghuchi özi berpa qilghan öydinmu artuq shöhretke sazawer bolghinidek, Umu Musadin artuq shan-sherepke layiqtur. ⁴ Chünki hemme öyning berpa qilghuchisi bardur; lékin pütün mewjudatning berpa qilghuchisi bolsa Xudatur. ⁵ Musa bolsa xizmetkar salahiyiti bilen Xudaning pütün ailiside sadiqliq bilen kéyinki ashkarilidighan ishlargha guwahliq bérish xizmitini qilghan. ⁶ Lékin Mesih bolsa Xudaning ailisige Oghul salahiyiti bilen höküm süridu; we eger biz jararitimiz we ümidimizdin bolghan iptixarliqni axirghiche ching tutsaq, derweqe Xudaning ashu ailisige tewe bolghan bolimiz..

Zebur, 95-küy — Étiqadsizliq heqqide agahlandurush

⁷ Shunga, muqeddes yazmilarda Muqeddes Rohning déginidek, Bügün, eger siler Xudaning awazini anglisanglar,

2:13 «Men sanga tayinimen» ... «Qaranglar, mana Men bu yerde Xuda Manga ata qilghan perzentler bilen bille» — Tewrat, «Yesh.» 8:17-18. «U» — Mesihni körsitidu. U Yeshaya peyghember arqiliq ishtin aldın'ala bésharet bergen.

2:13 Yesh. 8:17,18.

2:14 «... U ölüm arqiliq ölüm hoquqini tutqan Iblisning küchini bikar qilip...» — «ölüm hoquqini tutqan Iblis» — gerche Sheytan insanlarni biwasite halak qilalmisimu, biraq insanlarni gunah qilishqa azdurush arqiliq menggülik ölümge élip baridu. Azdurushning aqiwi gunah, gunahning aqiwi bolsa menggülik ölümdür.

2:14 Yesh. 25:8; Hosh. 13:14; Yuh. 1:14; 1Kor. 15:54; Fil. 2:7; 2Tim. 1:10.

2:15 Rim. 8:15.

2:16 «Chünki U derweqe perishtilerge emes, belki Ibrahimning ewladlirigha tutishidu» — Tewrat «Yesh.» 41:7-9ni köring. «Ibrahimning ewladlirigha tutishidu» — grék tilida bu söz (1) Mesihning (Ibrahimgha oxshash, étiqad qilghan) insanlarni yarem qoli bilen tutup qutquzidighanliqi; (2) bularni qutquzush üçün Mesihning ular bilen zich munasiwette bolup, Özimu «et we qandin bolghan bir ten»de bolushini körsitidu.

2:17 Fil. 2:7; Ibr. 4:15.

2:18 Ibr. 4:15,16.

3:1 Ibr. 4:14; 6:20; 8:1; 9:11.

3:2 «Musa peyghember Xudaning pütün ailiside xizmet qilghanda Xudagha sadiq bolghandek...» — «Xudaning... ailisi» sözmüsöz terjimisi «Xudaning ... öyi» bolup, Musa peyghember zamanida bu söz arqiliq Israil xelqi közde tutulghanidi. Eysa kelgendin kéyin pütün étiqadchilar jamaiti közde tutulidighan bolghan.

3:2 Chöl. 12:7.

3:4 2Kor. 5:17,18; Ef. 2:10.

3:5 «Musa bolsa xizmetkar salahiyiti bilen Xudaning pütün ailiside sadiqliq bilen kéyinki ashkarilidighan ishlargha guwahliq bérish xizmitini qilghan» — Musa peyghemberning (Xudaning ailisi ichide bolghan) xizmiti köp jehetlerde Mesih arqiliq bolidighan nijatni aldın'ala körsitishni öz ichige alghan. «Chöl.» 12:7ni köring.

3:5 Qan. 18:15,18.

3:6 Rim. 5:2; 1Kor. 3:16; 6:19; 2Kor. 6:16; 1Pét. 2:5.

3:7 Zeb. 95:7; Ibr. 4:7.

«Ibraniylargha»

⁸ Eyni chaghlarda Uni ghezeplendürüp, chöl-bayawanda Uni sinighan künidikidek, Yürikinglarni qattiq qilmanglar!.

⁹ Mana shu yerde ata-bowiliringlar Méni sinidi, ispatlidi hem Méning qilghanlirimni qiriq yil körüp kelgenidi.

¹⁰ Men shu dewrdin bizar bolup: —

«Bular könglide daim adashqanlar,
Méning yollirimni héch bilip yetmigen.

¹¹ Shunga Men ghezeplinip qesem ichip: —

«Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dédim»..

¹² Emdi qérindashlar, héchqaysinglarda yaman niyetlik we étiqadsiz qelb bolmisun, shundaqla uning menggü hayat Xudadin yüz özümeslikige köngül bölünglar; ¹³ peqet «bügün»la bolidiken, héchqaysinglar gunahning azdurushliri bilen könglüglarning qattiqlashmasliqi üçün her küni bir-biringlarni jékilenglar..

¹⁴ Desleptiki xatirjemlikimizni axirghiche ching tutsaqla, derweqe Mesih bilen shérík bolghan bolimiz.

¹⁵ Yuqirida éytilghinidek: —

«Bügün, eger siler Xudaning awazini anglisanglar,
Eyni chaghlarda Uni ghezeplendürgen künidikidek,
Yürikinglarni qattiq qilmanglar!».

¹⁶ (Emdi Uning awazini anglap turup, Uni ghezeplendürgenler kimler idi? Musa peyghemberning yétekchilikide Misirdin qutulup chiqqan ashu Israillarning hemmisi emesmu? ¹⁷ U qiriq yil kimlerge ghezeplendi? Yenila shu gunah ötküzüp, yiqilip jesetliri chölde qalghanlarga emesmu? ¹⁸ Shundaqla U kimlerge Öz aramliqimgha qet'iy kirmeydiler dep qesem qildi? Özige itaet qilmighanlarni emesmu? ¹⁹ Shunga bulardin körüwalalaymizki, ularning aramliqqa kirmesliki étiqadsizliqi tüpeylidin idi).

Xudaning aramliqi heqqidiki wede

4¹ Emdi Uning aramliqigha kirip behrimen bolush toghrisidiki wedisi bizge qaldurulghandin kéyin, aranglardiki birersiningmu uning nésiwisidin chüshüp qélishidin qorqunchta éhtiyat qilayli. ² Chünki xush xewer xuddi chöldiki Israillargha anglitilghandek bizlergimu anglitildi. Lékin ularning anglighanliri étiqad bilen yughurulmighanliqtin, söz-kalamning ulargha héchqandaq paydisi bolmighanidi. ³ Chünki bu aramliqqa kirgenler bolsa — étiqad qilghan bizlirmiz. Xuddi Xudaning éytqinidek:

3:8 Mis. 17:2.

3:11 «Shunga Men ghezeplinip qesem ichip: — «Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dédim — «Zeb.» 95:7-11. «Méning aramliqim» — birinchidin Xuda Israillargha wede bergen Qanaan (Pelestin) zéminini körsitidu. Misirdin chiqip chöl-bayawanda qiriq yil sersan bolup yürgen bir ewlad Israillar itaetsizlik qilip u zémingha kirmigen. Ikkinchidin, shundaqla eng muhimi, «aramliq» bolsa, peqet zéminni emes, belki Xudaning panahi, yétekchilik hem shepqiti astida yashasani öz ichige alidu (4-babnimu köring).

3:11 Chöl. 14:21-23; Qan. 1:34; Zeb. 95:7-11.

3:13 «peqet «bügün»la bolidiken, héchqaysinglar gunahning azdurushliri bilen könglüglarning qattiqlashmasliqi üçün her küni bir-biringlarni jékilenglar» — bu ayettiki «bügün» yuqirida neqil keltürülgen «Zebur» 95-küydeki söz, elwette.

3:15 Ibr. 3:7.

3:17 «U qiriq yil kimlerge ghezeplendi? Yenila shu gunah ötküzüp, yiqilip jesetliri chölde qalghanlarga emesmu?» — «Chöl.» 14:29, 32ni köring.

3:17 Chöl. 14:36; Zeb. 106:26; 1Kor. 10:10; Yeh. 5.

3:18 Qan. 1:34.

4:2 «Chünki xush xewer xuddi chöldiki Israillargha anglitilghandek bizlergimu anglitildi» — «chöldiki Israillargha» grék tilida «ulargha» déyilidu. Bu ayettiki «xush xewer» Xudaning aramliqini alahide közde tutidu.

«Ibraniylarga»

«Shunga men ghezeplinip qesem ichip: —
«Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu — dégen».

Xudaning emelliri bolsa dunya apiride bolghandila hemmisi tamamlanghanidi;⁴ chunki yari-tilishning yettinchi kuni heqqide muqeddes yazmilarning bir yeride mundaq déyilgen: «Yettinchi kuni kelgende, Xuda hemme emelliridin aram aldi»..⁵ Yene kélip yuqirida éytilghan-dek Xuda: «Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dégenidi..⁶ Buningdin körünerlikki, Xudaning aramliqigha kireleydighanlar bar, emma uning toghrisidiki xush xewerni awwal anglighanlar itaetsizlik qilghanliqi üçün, uninggha kirelmi.⁷ Shuning üçün, Xuda ene shu aramliq toghrisida uzaq waqittin keyinki melum bir künni «bügün» dep békitip, Dawut peyghember arqiliq yene shundaq éytqan: —

«Bügün uning awazini anglisanlar,
Yürikinglarni qattiq qilmanglar!».

⁸ Eger Yeshua peyghember Israillarni aramliqqa kirgüzgen bolsa idi, Xuda keyin yene bir aramliq küni toghruluq démigen bolatti..⁹ Qisqisi, shabat künidiki bir aramliq Xudaning xelqini kütmeke..

¹⁰ Chunki Xudaning aramliqigha kirgüchiler xuddi Xuda «Öz emel-ishliridin aram alghan»dek, özlirining ishliridin aram alidu..¹¹ Shunga héchqaysimizning ene shu Israillardek itaetsizlik qilghan halitide yiqilip chüshmesliki üçün, herbirimiz bu aramliqqa kirishke intileyli.

¹² Chunki Xudaning söz-kalami janliqtur we küchke igidur, hetta jan bilen rohni, yilik bilen boghumlarni bir-biridin ayriwételigüdek derijide, herqandaq qosh bisliq qilichtin ittiktur, qelbdiki oy-pikir we arzu-niyetlerning üstidin höküm chiqarghuchidur..¹³ Uning aldida héchqandaq mewjudat ghayip emestur; belki bizdin hésab Alghuchining közliri aldida hemme ish ochuq-ashkaridur..

Bash kahinimiz Eysa Mesih

¹⁴ Shundaq bolghaniken, shundaqla ersh-asmanlardin ötüp chiqqan ulugh Bash Qahinimiz, yeni Xudaning Ogihli Eysa bolghaniken, biz étirap qilghan étiqadimizda ching turayli..¹⁵ Chunki bizge teyinlengen bash kahinimiz ajizliqlirimizgha hésdashliq qilmighuchi emes, belki bizge

4:3 Zeb. 95:11

4:4 «Yettinchi kuni kelgende, Xuda hemme emelliridin aram aldi» — «Yar.» 2:2.

4:4 Yar. 2:2; Mis. 20:11; 31:17.

4:5 «Yene kélip yuqirida éytilghandek Xuda: «Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dégenidi» — muellip, gerche chölde kezgen Israillar itaetsizlikki tüpeylidin «Xudaning aramliqi»gha kirmigen bolsimu, kirish yoli téxiche ochuq ikenlikini körsitidu.

4:5 Zeb. 95:11

4:6 «uning toghrisidiki xush xewerni awwal anglighanlar» — démek, Xudaning aramliqi toghruluq xush xewer anglighanlar; chöl-bayawanda kézip yürgen Israillarni körsitidu.

4:7 Zeb. 95:7-8; Ibr. 3:7.

4:8 «Eger Yeshua peyghember Israillarni aramliqqa kirgüzgen bolsa idi, Xuda keyin yene bir aramliq küni toghruluq démigen bolatti» — Yeshua peyghember Musa peyghemberning izbasari bolup, u Israil xelqini Xuda wede bergen zémingha bashlap barghan. «Qan.» 3:20, 25:19, «Yeshua» 1:15nimu körüng.

4:9 «Qisqisi, shabat künidiki bir aramliq Xudaning xelqini kütmeke» — «shabat küni» yettinchi kuni, yeni Xuda aram alghan küni we Öz Yehudiy xelqige békitken «dem élish küni» idi.

4:10 «Chunki Xudaning aramliqigha kirgüchiler xuddi Xuda «Öz emel-ishliridin aram alghan»dek, özlirining ishliridin aram alidu» — bu intayin muhim ayet üstide hem «Xudaning aramliqi» toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

4:12 Top. 12:11; Yesh. 49:2; Ef. 6:17.

4:13 Zeb. 33:13-15

4:14 Ibr. 3:1; 6:20; 8:1; 9:11.

«Ibraniylargha»

oxshash herxil azdurush-sinaqlargha duch kelgen, lékin gunah sadir qilib baqmighuchidir..

¹⁶ Shunga yürikimiz toq halda rehim-shepqetke érishish we yordemge éhtiyajliq waqtimizda shapaet tépish üçün méhir-shepqet ayan qilinghuchi textke yéqinlashayli..

5¹ Her qétimlik bash kahin insanlar arisidin tallinip, xelqqa wakaliten Xudagha xizmet qilishqa, yeni xelqning atighan hediylirini we gunahlar üçün qilghan qurbanliqlirini Xudagha sunushqa teyinlinidu.² Uning hertereplep ajizliqliri bolghachqa, bilimsizler we yoldin chetnigenlerge mulayimlik bilen muamile qilalaydu.³ Shu ajizliqi üçün u xelqning gunahliri hésabigha qurbanliq sunghandek, öz gunahliri üçünmu qurbanliq sunushqa toghra kélidu..⁴ Hécbir kishi bu shereplik mertiwini özlükidin almaydu, peqet Harungha oxshash, Xuda teripidin chaqirilghandila uni alidu..⁵ Xuddi shuningdek Mesihmu bash kahin mertiwisige Özini ulughlap özlükidin érishken emes, belki Uni ulughlighuchi Xuda Özi idi; U Uninggha: —

«Sen Méning Oghlumdursen, bugün Men Sényi tughdurdum» dégen..

⁶ U muqeddes yazmilarning yene bir yéride Uninggha: —

«Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» dégen..

⁷ Mesih yer yüzidiki künlerde, Özini ölümdin qutquzuwélissha qadir Bolghuchigha qattiq nidalar we köz yashliri bilen dua-tilawetler we yilinishlarni kótürdi. Uning ixlasmenlikidin dualiri ijabet qilindi..⁸ Gerche U Xudaning Oghli bolsimu, azab chékishliri arqiliq itaetmen bolushni ögendi..⁹ U mana mushundaq mukemmel qilinghan bolghachqa, barliq Özige itaet qilghuchilargha menggülik nijatni barliqqa keltürgüchi bolup,¹⁰ Xuda teripidin «Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide bash kahin» dep jakarlandi..

Étiqadtin yanmasliqqa agahlandurush

¹¹ Bu ish toghruluq éytidighan nurghun sözlirimiz bar, lékin qulaqliringlar pang bolup ketkechke, bularni silerge éniq chüshendürüş tes..¹² Chünki siler alliburun telim bergüchi bolushqa tégishlik bolghan chaghdimu, emeliyette siler yenila Xudaning söz-kalamining asasiy heqiqetlirining néme ikenlikini bashqilarning yéngiwashtin ögitishige mohtajsiler; silerge

4:15 Yesh. 53:9; 2Kor. 5:21; Fil. 2:7; Ibr. 2:18; 1Pét. 2:22; 1Yuha. 3:5.

4:16 «yardemge éhtiyajliq waqtimizda shapaet tépish üçün...» — grék tilida «yardem» «ademning (qutquzghin! dégen) nidasigha yügürüş» dégen uqumni bildüridu. «méhir-shepqet ayan qilinghuchi text» — Xudaning texti, elwette.

4:16 Rim. 3:25.

5:3 Law. 9:7; 16:6; Ibr. 7:26.

5:4 «Hécbir kishi bu shereplik mertiwini özlükidin almaydu, peqet Harungha oxshash, Xuda teripidin chaqirilghandila uni alidu» — «Mis.» 28:1de xatirlengendek, Xuda Musa peyghemberge akisi Harunni Israillarning tunji bash kahini qilib teyinlesh heqqide emr bergen. Harun Lawiy qebilisidin idi.

5:4 Mis. 28:1; 1Tar. 23:13; 2Tar. 26:16.

5:5 «Sen Méning Oghlumdursen, bugün Men Sényi tughdurdum» — «Zeb.» 2:7.

5:5 Zeb. 2:7; Ros. 13:33; Ibr. 1:5.

5:6 «Melkizedekning tipidiki bir kahin...» — «Melkizedek» toghruluq 7-bab 1-2-ayetlerge qaralsun. Melkizedek özi «Yar.» 14-babta körünidu. «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» — «Zeb.» 110:4.

5:6 Zeb. 110:4; Ibr. 7:17.

5:7 «Mesih yer yüzidiki künlerde...» — grék tilida «Mesih ette turghan künlerde...» bilen bildürüldü.

5:7 Mat. 26:39; 27:46,50; Yuh. 17:1.

5:8 Fil. 2:6.

5:9 «menggülik nijatni barliqqa keltürgüchi bolup,...» — «barliqqa keltürgüchi» dégen ibare grék tilida «yol bashlighuchi» hem «ul salghuchi» dégen yene ikki meninimu teng bildüridu.

5:10 «U Mesih... Xuda teripidin «Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide bash kahin» dep jakarlandi» — 7-bab -1-2-ayetlerge qaralsun. Melkizedek özi «Yar.» 14-babta körünidu.

5:11 «bu ish toghruluq...» — yaki «U toghruluq...» (yeni, Mesih heqte...).

yirik yémeklik emes, belki yenila süt kérektur..

¹³ Chünki peqet süt bilenla ozuqlinidighanlarning bowaqtin perqi yoqtur, ular heqqaniyet kalamigha pishshiq bolmighan ghoridur, xalas. ¹⁴ Biraq yémeklik bolsa yétilgenler, yeni öz ang-zéhinlirini yaxshi-yamanni perq étishke yétildurgenler üçündür.

Dawami

6¹⁻² Shuning üçün, Mesih toghrisidiki deslepki asasiy telimde toxtap qalmay, — yeni qaytidin «ölük ishlar»din towa qilish we Xudagha étiqad baghlash, chömlüdürlülüşler, «qol tegküzüş», ölgenlarning tirildürülüşhi we menggülik höküm-soraq toghrisidiki telimlerden ul salayli dep olturmay, mukemmellikke qarap mangayli. ³ Xuda xalighaniken, biz shundaq qilimiz. ⁴⁻⁶ Chünki eslide yorutulup, ershtiki iltipattin tétighan, Muqeddes Rohtin nésip bolghan, Xudaning söz-kalamining yaxshiliqini hem kelgüsi zamanda ayan qilinidighan qudrctlerni hés qilip baqqanlar eger yoldin chetnigen bolsa, ularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes. Chünki ular öz-özige qilip Xudaning Oghlini qaytidin kréstlep reswa qilmaqta..

⁷ Chünki köp qétimlap öz üstige yaghqan yamghur süyini ichken, özide térighuchilargha menpeetlik ziraetlerni östürüp bergen yer bolsa Xudadin beriket almaqta. ⁸ Biraq tiken we qamghaq östürgen bolsa, u erzimes bolup, lenetke yéqin bolup, aqiwiti köydürülüşhtin ibaret bolidu.

⁹ Lékin ey söyümlüklirim, gerche yuqiriqi ishlarni tilgha alghan bolsaqmu, silerde buningdinmu ewzel ishlar, shundaqla nijatliqning élip baridighan ishliri bar dep qayil bolduq. ¹⁰ Chünki Xuda qilghan emelliringlarni we Uning muqeddes bendilirige qilghan we hazirmu qiliwatqan xizmitinglar arqiliq Uning nami üçün körsetken méhir-muhebbitinglarni untup qalidighan adaletsizlerdin emes..

¹¹ Emma silerning ümidiglarining toluq jezm-xatirjemlik bilen bolushi üçün, herbiringlarning axirghiche shundaq gheyret qilishinglarga intizarmiz; ¹² shundaqla sörelmilerdin bolmay, belki étiqad we sewrchanliq arqiliq Xudaning wedilirige warisliq qilghanlarni ülgé qilidighanlardan bolghaysiler.

Xudaning Ibrahimgha qilghan wediliri jezmen emelge ashidu

¹³ Chünki Xuda Ibrahimgha wede qilghanda, Özidin üstün turidighan héchkim bolmighachqa, Özi bilen qesem qilip: ¹⁴ «Sanga choqum bext ata qilimen, séni choqum köpeytip bérimen» — dédi.. ¹⁵ Shuning bilen, Ibrahim uzun waqit sewr-taqet bilen kütüp, Xudaning wedisige érishti.

5:12 1Kor. 3:1, 2, 3.

6:1-2 «ölük ishlar»din towa qilish» — «ölük ishlar» bolsa Xudaning nijatigha tayanmay qilghan barliq ishlar; mushu yerde muellip shübbhisizki köp «diniy paaliyetler»ni «ölük ishlar, xalas» démekchi. «ölük ishlar»din towa qilish we Xudagha étiqad baghlash, chömlüdürlülüşler, «qol tegküzüş», ölgenlarning tirildürülüşhi we menggülik höküm-soraq toghrisidiki telimler...» — bu alte «asasiy telim»ni sherhlesh üçün, birqanche ishlar üstide toxtilishimizgha toghra kélidu, «qoshumche söz»imizde bu heqte toxtilimiz.

6:3 «Xuda xalighaniken, biz shundaq qilimiz» — «Xuda xalighaniken» dégenlik grék tilida «Eger Xuda xalisa — we u derweqe shundaq xalaydu» dep bildüridu.

6:3 Ros. 18:21; 1Kor. 4:19; Yaq. 4:15.

6:4-6 «eger yoldin chetnigen bolsa, ularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes. Chünki ular öz-özige qilip Xudaning Oghlini qaytidin kréstlep reswa qilmaqta» — bashqa birxil terjimisi: «... ular eger yoldin chetnep, özliri üçün Xudaning Oghlini qaytidin kréstlep, shundaqla Uni reswa qiliwatqan bolsa, mushularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes». Bu muhim ayet toghruluq «qoshumche söz»imizni köring.

6:4-6 Mat. 12:31; Ibr. 10:26; 1Yuha. 5:16.

6:10 Pend. 14:31; Mat. 10:42; 25:40; Mar. 9:41; Yuh. 13:20.

6:14 «Sanga choqum bext ata qilimen, séni choqum köpeytip bérimen» — oqurmenlerge ayanki, ibraniy tilida bu xil qesem ichish mundaq shekilde idi: «Séni beriketlep beriketleymen, séni köpeytip köpeytime». Bu shekilde qesem ichküchi özi bilen qesem qilghan dep héسابlinatti. Bu wede-qesem Ibrahim Ishaqni qurbangah üstige qoyghandin kéyin bérilgen («Yar.» 22:17de xatirilinidu).

6:14 Yar. 12:3; 17:4; 22:16-17; Zeb. 105:8-9; Luqa 1:73.

¹⁶Chünki insanlar özliridin üstün turidighan birini tilgha élip qesem qilidu; ularning arisida qesem ispat-testiq hésablinip, her xil talash-tartishlarga xatime béridu..¹⁷Shuningdek Xuda, Öz wedisige warisliq qilghanlarga Öz nishan-meqsitining özgermeydighanliqini téximu ochuqraq bildürüş üçün, qesem qilip wede berdi..¹⁸Shuning bilen qet'iy özgermes ikki ish arqiliq, köz aldimizda qoyulghan ümidni ching tutush üçün halakettin özimizni qachurup uni bashpanah qilghan bizler küchlük righbet-ilhamgha érisheyleymiz (bu ikki ishta Xudaning yalghan éytishi qet'iy mumkin emes, elwette)..¹⁹Bu ümid jénimizgha ching baghlangan kéme lenggiridek shübhisiiz hem mustehkem bolup, ershtiki ibadetxanining ichki perdisidin ötüp bizni shu yerge tutashturidu..²⁰U yerge biz üçün yol échip mangghuchi Eysa bizdin awwal kirgen bolup, Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide menggülik teyinlengen Bash Kahin boldi..

Melkizedekning kahinliq tüzümi heqqide «Alemning yaritilishi» 14:17-19ni körüng

7¹Chünki bu Melkizedek Salém shehirining padishahi, shundaqla Eng Aliy Bolghuchi Xudaning kahini bolup, Ibrahim padishahlarni yéngip jengdin qaytqanda, uning aldigha chiqqan we uninggha bext tiligenidi..²Ibrahim bolsa érishken barliq oljisining ondin bir ülüshini uninggha atighanidi. Melkizedek dégen isimning birinchi menisi «heqqaniyet padishahi» dégenliktur; uning yene bir nami «Salémning padishahi» bolup, buning menisi «amanliq padishahi» dégenliktur;³uning atisi yoq, anisi yoq, nesebnamisi yoq, künlirining bashlinishi we hayatining axirlishishi yoqtur, belki u Xudaning Oghligha oxshash qilinip, menggülik kahin bolup turidu..⁴Emdi qaranglar, bu Melkizedek némidégen ulugh adem-he! Hetta ata-bowilirimizning chongi Ibrahimmu oljisining ondin birini uninggha atighan..⁵Derweqe Lawiyning ewladliridin kahinliqni zimmisige alghanlar Tewrat qanuni boyiche xelqtin, yeni öz qérindashliridin Ibrahimning pushtidin bolghinigha qarimay tapqinining ondin bir ülüshini yighishi emr qilinghan..⁶Lékin bularning qebile-uruqidin bolmighan Melkizedek bolsa Ibrahimdin «ondin bir ülüshi»ni qobul qilghan andin Xudaning wedilirige ige bolghuchi Ibrahimgha bext tiligen..⁷Shübhisiizki, bext tiligüchi bextke érishküchidin üstündür..⁸Bu yerdiki «ondin bir ülüsh»ni qobul qilghuchilar ölidighan ademlerdindir; u yerdiki «ondin bir ülüsh»ni qobul qilghuchi toghrisida muqeddes

6:16 Mis. 22:11.

6:18 «Shuning bilen qet'iy özgermes ikki ish arqiliq...» — bu «özgermes ikki ish» bolsa Xudaning wedisi we Uning qesimi bolsa kérek. «köz aldimizda qoyulghan ümidni ching tutush üçün halakettin özimizni qachurup uni bashpanah qilghan bizler küchlük righbet-ilhamgha érisheyleymiz» — «özimizni qachurup» dégen ibare «mushu rezil dunyaning aqiwitidin özi qachurup», dégen menide.

6:19 «ershtiki ibadetxanining ichki perdisidin ötüp bizni shu yerge tutashturidu» — «ershtiki ibadetxanining perdisi» dégen ibaride biz «ershtiki» dégen sözni qoshup kirgüzduq. Chünki «ibadetxanining perdisi» yer yüzidiki ibadetxanini körsetken emes, belki ershte bolghan ibadetxanini körsitidu (8:5ni körüng). Démek, étiaqadchilar üçün éytqanda, ularning asmandiki ibadetxanidiki eng muqeddes jay bilen ching alaqlisi bardur.

6:20 «Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide menggülik teyinlengen Bash Kahin boldi» — «Melkizedek» toghruluq 7-bab -1-2-ayetlerge qaralsun. Melkizedek «Yar.» 14-babta körünidu.

6:20 Ibr. 3:1; 4:14; 8:1; 9:11.

7:1 «Salém shehiri» — yeni Yérusalém; «Salém»ning menisi «salam, amanliq»tur.

7:1 Yar. 14:17-20.

7:3 «uning atisi yoq, anisi yoq, nesebnamisi yoq, künlirining bashlinishi we hayatining axirlishishi yoqtur, belki u Xudaning Oghligha oxshash qilinip, menggülik kahin bolup turidu» — bu ayetning chongqur mezmuni üstide «qoshumche söz»imizde toxtitimiz.

7:5 «Ibrahimning pushtidin bolghini...» — grék tilida: «Ibrahimning chatiriqidin chiqqanlar...» dégen söz bilen ipadilidinu.

7:5 Chöl. 18:21; Qan. 18:1; Ye. 14:4; 2Far. 31:5.

7:6 Yar. 14:20.

7:7 «bext tiligüchi» — yaki «bext ata qilghuchi».

yazmilarda «U hayot yashighuchi» dep guvahlıq bérilgendur.

⁹ Hetta mundaq déyishke boliduki, ondin bir ülushni alidighan Lawiymu ejdadi Ibrahim arqiliq Melkizedekke ondin bir ülushni bergen. ¹⁰ Chünki Melkizedek Ibrahimni qarshi alghanda, Lawiynı kelgüsıdiki pushti bolush süpitide yenila Ibrahimning ténide idi, dep hésablashqa bolidu.

¹¹ Emdi Lawiy qebilisining kahinliq tüzümi arqiliq mukemmel heqqaniylik kéleleydighan bolsa (chünki shu tüzümge asasinlip Tewrat qanuni Israil xelqige chüshürülgenedi), kéyinki waqıtlarda Harunning kahinliq tüzümi boyiche emes, belki Melkizedekning kahinliq tüzümi boyiche bashqa bir kahinning chiqishining néme hajiti bolatti?

¹² Emdi kahinliq tüzümi ózgertilgen bolsa, uninggha munasiwetlik qanun-tüzümmu ózgertilishke toghra kélidu. ¹³ Chünki bu éytiliwatqan sözler qaritilghan zat bolsa bashqa bir qebilidin bolup, bu qebilidin héchkim qurbangahta xizmette bolup baqmighan. ¹⁴ Chünki Rebbimizning Yehuda qebilisidin chiqqanliq éniq; Musa bu qebile toghrisida kahinliqqa munasiwetlik héchbir nerse démigenidi.

¹⁵ Emdi Melkizedektek bashqa bir kahin chiqqan bolup, bu ózgirish munulardin téximu roshen bolidu; ¹⁶ uning kahinliqqa teyinlinishi et igilirige baghliq emr bilen emes, belki pütmes-tügimes hayatning qudritidin bolghandur.

¹⁷ Chünki bu heqte muqeddes yazmilarda: «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» dep guvahlıq bérilgen. ¹⁸ Chünki aldinqi emr-tüzüm ajizliqi we ünümsizliki tüpeylidin küchidin qaldurulghan¹⁹ (— chünki Tewrat qanuni héch ishni kamaletke yetküzelmidi). Uning ornigha bizni Xudagha yéqinlashturidighan, uningdin ewzel ümid élip kélindi. ²⁰⁻²¹ Uning üstige, bu ish Xudaning qesimi bilen kapaletke ige bolmay qalmidi (ilgiri ótken kahinlar Xudaning qesimisiz kahin bolghanidi; lékin, Eysa bolsa Öziqe: —

«Perwerdigar shundaq qesem ichti, hem hergiz buningdin yanmaydu: — «Sen ebedil'ebedgiche kahindursen»» Dégüchining qesimi bilen kahin boldi). ²² Emdi Eysa shundaq ulugh ish bilen ewzel bir ehdingning képli qilindi.

²³ Yene kélip, ilgiri ótken kahinlar köp bolushi kérek idi; chünki ularning herbiri ölüm tüpeylidin wezipisini dawamlashturalmay qalghan. ²⁴ Lékin Eysa menggüge turghachqa, Uning kahinliq hergiz ózgertilmestur. ²⁵ Shu sewebtin, U Özi arqiliq Xudaning aldigha kelgenlerniüzül-

7:8 «Bu yerdiki «ondin bir ülush»ni qobul qilghuchilar ölidighan ademlerdindur; u yerdiki «ondin bir ülush»ni qobul qilghuchi toghrisida muqeddes yazmilarda «U hayot yashighuchi» dep guvahlıq bérilgendur» — «ölidighan ademler» Lawiylıq kahinlarnı, «hayot yashighuchi» bolsa Melkizedekni körsitidu.

7:9 «Hetta mundaq déyishke boliduki, ondin bir ülushni alidighan Lawiymu ejdadi Ibrahim arqiliq Melkizedekke ondin bir ülushni bergen» — ondin bir ülushni alghini Lawiy özi emes, belki uning ewladlırı «Lawiylar»dur.

7:11 Gal. 2:21.

7:14 «Chünki Rebbimizning Yehuda qebilisidin chiqqanliq éniq; Musa bu qebile toghrisida kahinliqqa munasiwetlik héchbir nerse démigenidi» — Musa peyghemberge chüshürülgén qanun boyiche kahinlar Lawiy qebilisidin bolghan.

7:14 Yesh. 11:1; Mat. 1:3.

7:15 «Emdi Melkizedektek bashqa bir kahin chiqqan bolup, bu ózgirish munulardin téximu roshen bolidu» — «bu ózgirish» grék tilida «bu ish» déyilidu. «Bu ish»ning néme ikenliki toghruluq bashqa pikirde bolghan bezi alimlar bar.

7:16 «... uning kahinliqqa teyinlinishi et igilirige baghliq emr bilen emes, belki pütmes-tügimes hayatning qudritidin bolghandur» — «et igilirige baghliq emes» — grék tilida «etlik (démek, insanning etlirige qaraydighan) bir emr boyiche emes,...». Démek, Musa peyghemberge chüshürülgén qanun boyiche kahinlar Lawiy qebilisidin bolushi kérek idi, lékin Melkizedekning kahinliq tüzümi héchqandaq bir qebile bilen munasiwetsiz, peqet mengü hayat kishi buninggha layiq kéletti.

7:17 «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» — «Melkizedek» toghruluq yene 7-bab 1-2-ayetler we «Zeburdiki 110-küyge qaralsun. Melkizedek özi «Yar.» 14-babta körünidu.

7:17 Zeb. 110:4; Ibr. 5:6.

7:19 Yuh. 1:17; Ros. 13:39; Rim. 3:21,28; 8:3; Gal. 2:16.

7:20-21 «Perwerdigar shundaq qesem ichti, hem hergiz buningdin yanmaydu: — «Sen ebedil'ebedgiche kahindursen»» dégüchining qesimi bilen kahin boldi» — Zeburdiki (110:4) toluq bayan bolsa: «Perwerdigar shundaq qesem ichti, hem buningdin yanmaydu: — «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen»».

7:20-21 Zeb. 110:4.

késil qutquzushqa qadir; chunki U ular uchün Xudagha murajiet qilishqa menggü hayattur..

²⁶ Mushundaq bir bash kahin del bizning hajitimizdin chiqidighan — muqeddes, eyibsiz, ghubarsiz, gunahkarlardin néri qilinghan, ershlerdin yuqiri élip kötürülgen kahindur. ²⁷ U ashu bash kahinlardek her küni aldi bilen öz gunahliri uchün, andin xelqning gunahliri uchün qurbanliq sunushqa mohtaj emes. Chunki U Özini qurbanliq süpitide sunghanda, hemmeylen uchün buni bir yolila ada qildi. ²⁸ Chunki Tewrat qanuni ajiz bende bolghan insanlarni bash kahin qilip teyinleydu, lékin Tewrat qanunidin kéyin kelgen Xudaning qesem-kalami menggüge kamaletke yetküzülgen Oghulni bash kahin qilip teyinli.

Bash kahinimiz Eysa Mesih — ewzel kahin, ewzel ehde

8¹ Éytqanlirimizning bash nuqtisi shuki: Ershtiki ulugh Bolghuchining textining ong teripide olturghan shundaq bir Bash Kahinimiz bar.. ² U muqeddes jaylarda, shundaqla insan emes, belki Perwerdigar tikken heqiqiy ibadet chédirining hemmiside kahinliq xizmitini qilghuchidur..

³ Herbir bash kahin hediye hem qurbanliqlar sunush uchün teyinlinidu. Shuning uchün, bizning bu bash kahinimizningmu birer sunidighini bolush kérek idi.. ⁴ Derweqe eger U yer yüzide bol-sidi, hergiz kahin bolmaytti; chunki bu yerde Tewrat qanun-tüzümi boyiche hediye sunidighan kahinlar alliburunla bardur⁵ (bu kahinlar xizmet qilidighan ibadet chédiri peqetla ershtiki ish-larning köchürülmisi we kölenggisidur. Musa del bu ibadet chédirini qurushqa bashlighanda, Xudaning wehiysi uninggha kélip: «Éhtiyat qilghinki, bularning hemmisini sanga taghda körsitilgen örneq boyiche yasighin» dep agahlandurghan).. ⁶ Lékin hazir U (kona ehdige ait wed-ilerdin ewzel wediler üstige békitilgech) téximu yaxshi bir ehdining wasitichisi bolghachqa, Uninggha bérilgen kahinliq xizmiti bashqa kahinlarningkidin shunche ewzel turidu..

⁷ Eger shu deslepki ehde kem-kütisiz bolsa idi, kéyinkisi uchün orun izdeshning héchqandaq hajiti bolmighan bolatti. ⁸ Lékin, Xuda kona ehdini yétersiz dep qarap, Israillargha mundaq dégen: —

«Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemeti we Yehuda jemeti uchün yéngi bir ehdini emelge ashurimen..» ⁹ Bu ehde ularning ata-bowiliri bilen tüzgen ehdige oxshimaydu; shu ehdini Men ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin qutquzup yétékliginimde

7:25 1Tim. 2:5; 1Yuha. 2:1.

7:27 Law. 9:7; 16:6; Ibr. 5:3.

8:1 Ef. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 9:11; 12:2.

8:2 «U Mesih muqeddes jaylarda, shundaqla insan emes, belki Perwerdigar tikken heqiqiy ibadet chédirining hemmiside kahinliq xizmitini qilghuchidur» — «muqeddes jaylar» bolsa «muqeddes jay» we «eng muqeddes jay» démekchi.

8:3 «bizning bu bash kahinimizningmu» — grék tilida «Uningmu...».

8:3 Ef. 5:2.

8:5 Mis. 25:40; Ros. 7:44; Kol. 2:17; Ibr. 10:1.

8:6 «lékin hazir U ... téximu yaxshi bir ehdining wasitichisi bolghachqa, Uninggha bérilgen kahinliq xizmiti bashqa kahinlarningkidin shunche ewzel turidu» — bu ayette körsitilgen ehde «yéngi ehde», 8-12-ayetlerni körüng.

8:6 2Kor. 3:6.

8:7 «Eger shu deslepki ehde kem-kütisiz bolsa idi, kéyinkisi uchün orun izdeshning héchqandaq hajiti bolmighan bolatti» — némishqa rosul mushu yerde: «kéyinkisi uchün orun izdeshke hajiti bolmighan bolatti» deydu, peqetla «kéyinkisining héchqandaq hajiti bolmighan bolatti» démeydu? Belkim u «yéngi ehde» bésharet qilghan peyghemberler (Yeremiya, Ezakiyal, Yeshaya qatarliqlar)ni közde tutidu; ular özi «yéngi qelb, yéngi roh»qa ige bolushqa teshna bolup izdigen, «yéngi ehde» del mushulargha ayan qilinghan.

8:8 «Lékin, Xuda kona ehdini yétersiz dep qarap, Israillargha mundaq dégen: — «Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemeti we Yehuda jemeti uchün yéngi bir ehdini emelge ashurimen» — Xuda Özı békitken kona ehdini «yétersiz körgen»lik heyran qalarliq körünidu, elwette. Yétersizlik bolsa del 7:19de körsitilgendek «Tewrat qanuni héch ishni kamaletke yetküzelmidi». «Yéngi ehde» peqetla Xudaning mukemmel heqqaniyiliqini körseten bolupla qalmay, belki bu heqqaniyliqning insanlarning qelbige qandaq ornitilidighanliqini körsitidu.

8:8 Yer. 31:31-34.

ular bilen tüzgenidim; chünki ular Men bilen tüzüşken ehedemde turmidi, men ulardin nezi-rimni yökidim, — deydu Perwerdigar.

¹⁰ Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Israil jemeti bilen tüzidighan ehedem mana shuki: — «Men Öz tewrat-qanunlirimni ularning zéhin-eqlige salimen, hemde ularning qelbigimu püti-men; Men ularning Xudasi bolimen, ularmu Méning xelqim bolidu..¹¹ Shundin bashlap héch-kim öz yurtdishigha, yaki öz qérindishigha: — «Perwerdigarni tonughin» dep ögitishining haji-ti qalmaydu; chünki ularning hemmisi, eng kichikidin chongighiche Méni bilip bolghan bolidu;..¹² chünki men ularning qebihliklirige rehim qilimen hemde ularning gunahliri we itaatsizlikliri-ni menggüge ésimdin chiqiriwétimen»..

¹³ Emdi Xudaning bu ehdini «yéngi» déyishi burunqisini «kona» dégenlikidur; emdi waqti öt-ken, konirighan ish bolsa uzun ötmey yoqilidu.

Kona ehde dewridiki ibadet

9¹ Birinchi ehde munasiwetlik ibadet belgilimiliri we yer yüzige tewe bolghan bir muqeddes ibadet jayi bar idi.² Buninggha bir ibadet chédiri tikilgenidi; uning muqeddes jay dep atalghan birinchi bölümide chiraghdan, shire hem shire üstide retlengen nanlar bolatti..³ Uning ikkinchi, yeni ichki perdisining keynide eng muqeddes jay dep atalghan yene bir chédir bölümi bar idi..⁴ Shu yerge tewe bolghan altun xushbuygah we pütünley altun bilen qaplanghan ehde sanduqi bar idi. Sanduqning ichide altundin yasalghan, manna sélinghan komzek, Harunning bix sürgen hasisi we ikki ehde tash taxtisi bar idi..⁵ Sanduq üstidiki «kafaret texti»ning üstige shan-shereplik «kérub»lar ornitilghan bolup, qanatliiri bilen uni yépip turatti. Emdi bular toghruluq tepsiliy toxtilishning hazir waqti emes..

⁶ Bu nersiler mana shundaq orunlashturulghandin kéyinla, kahinlar chédirning birinchi bölü-mige (yeni «muqeddes jay»gha) herdaim kirip, ibadet xizmitini qilidu..⁷ Biraq, «eng muqeddes jay» dep atalghan ikkinchi bölümge peqet bash kahin yilda bir qétimla kiridu. Kahin u yerge öz gunahliri we xelqning nadanliqtin ötküzgen gunahliri üçhün atalghan qurbanliq qénini al-may kirmeydu..⁸ Bu ishlar arqiliq Muqeddes Roh shuni körsitip bermektiki, bu birinchi ibadet chédiridiki tüzüm inawetlik bolup tursila, eng muqeddes jaygha baridighan yol yenila échil-

8:10 «Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Israil jemeti bilen tüzidighan ehedem mana shuki...» — Yeremiya peyghemberning bu bésharide, «shu künlerdin kéyin» dégen ibare Xuda xelqini öz yurtigha Babilondin qayturghandin kéyinki künlerni körsitidu.

8:11 Yuh. 6:45,65; 1Yuha. 2:27.

8:12 Yer. 31:31-34.

9:2 Mis. 26:1; 36:1; Law. 24:5.

9:3 «eng muqeddes jay dep atalghan yene bir chédir bölümi» — «muqeddes jay» grék tilida «muqeddeslerning muqeddisi».

9:4 «altundin yasalghan, manna sélinghan komzek» — «manna» Xuda chöl-bayawanda Israillarğa bergen «asmandiki nan» — «Mis.» 31:16ke qaralsun. «Harunning bix sürgen hasisi» — Xuda Harunni yétekchi qilip tallighanliqini körsitish üçhün, uning hasisini bixlatqanidi («Chöl.» 16-17-babni köring. «ikki ehde tash taxtisi» — bularning üstige «on perman» yaki «on perhiz» yézalghanidi («Mis.» 31:18 we 34:28ni köring.

9:4 Mis. 25:10; 34:29; Chöl. 17:25; 1Pad. 8:9; 2Tar. 5:10.

9:5 «kafaret texti» — yaki «rehingah» yaki «rehim körsitidighan text». «Mis.» 25:22-34ni köring. ««kafaret texti»ning üstige shan-shereplik «kérub»lar ornitilghan bolup, qanatliiri bilen uni yépip turatti» — bu ishlar toghrisida «Mis.» 25:10-22, 37:6-9ni köring. «Emdi bular toghruluq tepsiliy toxtilishning hazir waqti emes» — bu nersilerning hemmisi Eysa Mesih we u élip barghan nijattin «bésharet bérédighan kölengge» idi. Bu ayyetiki sözlerge we 8:5ke qarighanda, shuninggha ishenchimiz kamilki, hetta bu kona ibadet chédirining kichikkine tepsilatirimu «bésharetlik kölengge» yaki «simwol» idi. «Manna» uning bir misalidur. «Yuh.» 6:30-35de Eysaning Özi toghruluq éytqan sözlirini köring («Rim.» 14:4, «Kol.» 2:16-17nimu köring). Xuda buyrusa bu ulugh we qiziq nuqtini tepsiliy tahlil qilidighan kitabchini kéyin chiqarmaqchimiz.

9:5 Mis. 25:22.

9:6 Chöl. 28:3.

9:7 Mis. 30:10; Law. 16:2,34; 1br. 9:25.

maydu...⁹ Mana bular resimdek hazirqi zamanni roshenleshtüridighan bir xil obraz, xalas. Buningdin shuni körüwélshqa boliduki, bu chédirda sunulidighan hediye we qurbanliqlar ibadet qilghuchini wijdanida pak-kamil qilalmaydu.¹⁰ Ular peqet yémek-ichmekler we boyini sugha sélshning türlük resmiyetlirige baghliq bolup, qanun-tüzüm tüzütülüsh waqti kelgüchilik küchke ige qilinghan, insanlarning etlirigila baghliq bolghan belgilime-nizamlardur...

¹¹ Lékin Mesih bolsa kelgüsidi karamet yaxshi ishlarni élip barghuchi bash kahin bolup, adem qoli bilen yasalmighan, bu dunyagha mensup bolmighan, téximu ulugh we téximu mukemmel ibadet chédirigha kirdi; ¹² öchke yaki mozaylarning qurbanliq qénini emes, belki Özining qurbanliq qéni arqiliq U (Özila menggülik hörlük-nijatni igiligen bolup) bir yolila menggüge eng muqeddes jaygha kirdi...¹³ Kona ehde dewride öchke we buqilarning qéni hem inekning külliri napak bolghanlarning üstige sépilsé, ularni et jehetidin tazilap pak qilghan yerde...¹⁴ undaqta, menggülik Roh arqiliq özi ghubarsiz qurbanliq süpitide Xudagha atighan Mesihning qéni wijdaninglarni ölük ishlardin pak qilip, bizni menggü hayat Xudagha ibadet qilishqa téximu yéteklimeydu?!

¹⁵ Shuning üçün u yéngi ehdinging wasitichisidir. Buning bilen (insanlarning awwalqi ehde astida sadir qilghan itaetsizlikliri üçün azadliq bedili süpitide shundaq bir ölüm bolghaniken) Xuda teripidin chaqirilghanlar wede qilinghan menggülik mirasqa érisheleydu...

¹⁶ Eger wesiyet qaldurulsa, wesiyet qaldurghuchining ölüshi testiqlanghuche, wesiyet küchke ige bolmaydu.¹⁷ Chünki wesiyet peqet ölümdin kéyin küchke ige bolidu. Wesiyet qaldurghuchi hayatla bolsa, wesiyetning héchqandaq küchi bolmaydu...¹⁸ Shuninggha oxshash, deslepki ehdimu qan éqitilghandila, andin küchke ige bolghan.¹⁹ Chünki Musa Tewrat qanuni boyiche herbir emrini pütün xelqge uqturghandin kéyin, mozay we öchkilarning sugha arilashturulghan qénini qizil yung yipta baghlanghan zofa bilen qanun desturigha we pütün xelqge sépip, ulargha: ²⁰ «Mana, bu Xuda silerning emel qilishlirlargha emr qilghan ehdinging qénidur» — dédi...²¹ U yene oxshash yolda ibadet chédirigha we chédiridiki ibadetke munasiwetlik pütkül saymanlarning üstige qan septi.²² Derweqe, Tewrat qanuni boyiche hemme nerse dégüdek qan bilen paklinidu; qurbanliq qéni tökülmigüche, gunahlar kechürüm qilinmaydu.

²³ Xosh, ershtikige teqlid qilip yasalghan bu buyumlar mushundaq qurbanliqlar bilen paklinishi kérek idi. Biraq ershtiki nersilerning özi bulardin ésil qurbanliqlar bilen paklinishi kérek.

²⁴ Chünki Mesih ershtiki heqiqiy ibadet jayigha teqlid qilinghan, adem qoli bilen yasalghan

9:8 «bu birinchi ibadet chédiridiki tüzüm inawetlik bolup tursila» — «birinchi ibadet chédiri» dégen söz chédirning özi, shundaqla u wekillik qilghan ibadet xizmetliri (uningda sunulghan hediye we qurbanliqlar qatarliqlar)ni körsitidu.

9:8 Yuh. 14:6.

9:10 Law. 11:2; Chöl. 19:7-22.

9:11 Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 8:1.

9:12 «Özining qurbanliq qéni arqiliq U Özila menggülik hörlük-nijatni igiligen bolup bir yolila menggüge eng muqeddes jaygha kirdi» — «menggülik hörlük-nijat» bolsa gunahlardin bolghan azadliq-nijatni körsitidu. Mesihning igiligini Özi üçün emes, barliq insanlar (étiqad qilghan bolsa) üçün, elwette.

9:12 Ros. 20:28; Ef. 1:7; Kol. 1:14; Ibr. 10:10; 1Pét. 1:19; Weh. 1:5; 5:9

9:13 Law. 16:14; Chöl. 19:4; Ibr. 10:4.

9:14 «undaqta, menggülik Roh arqiliq özi ghubarsiz qurbanliq süpitide Xudagha atighan Mesih...» — «menggülik Roh» Muqeddes Roh, Xudaning menggülik Rohi.

9:14 Luqa 1:74; Rim. 6:13; Gal. 1:4; 2:20; Ef. 5:2; Tit. 2:14; 1Pét. 4:2; 1Yuha. 1:7; Weh. 1:5.

9:15 «insanlarning awwalqi ehde astida sadir qilghan itaetsizlikliri üçün azadliq bedili süpitide shundaq bir ölüm bolghaniken» — «shundaq bir ölüm» — Mesihning ölümü, elwette.

9:15 Rim. 5:6; 1Pét. 3:18.

9:17 «16-17-ayet» — yaki «Chünki ehde tüzülse, ehde tüzülgüchi qurbanliq ölüshi kérek. Ehde qurbanliqi qilighuchi ölse, ehde küchke ige bolidu; qurbanliq téxi hayatla bolsa, ehde héchqandaq küchke ige bolmaydu».

9:17 Gal. 3:15.

9:20 «Mana, bu Xuda silerning emel qilishlirlargha emr qilghan ehdinging qénidur» — démek, ehde bu qan arqiliq küchke ige qilinghan. «Mis.» 24:5-8ni körüng.

9:20 Mis. 24:8; Mat. 26:28.

muqaddes jayga emes, belki Xudaning huzurida bizga wekillik qilib hazir bolush uchün ershning özige kirip boldi.

²⁵ Yer yuzidiki bash kahinning yilmuyil öz qénini emes, belki qurbanliqlarning qénini élip, eng muqaddes jayga qayta-qayta kirip turghinidek, u qurbanliq süpitide özini qayta-qayta atash uchün kirgini yoq. ²⁶ Eger shundaq qilishning zörüriyiti bolghan bolsa, dunya apiride bolghandin béri Uning qayta-qayta azab chékishige toghra kéletti. Lékin U mana zamanlarning axirida gunahni yoq qilish uchün, bir yolila Özini qurban qilishqa otturigha chiqti. ²⁷ Hemme ademing bir qétim ölüshi we ölgendin kéyin soraqqa tartilishi békitilgenge oxshash, ²⁸ Mesihmu nurghun kishilarning gunahlini Öz üstige élish uchün birla qétim qurbanliq süpitide sunulghandin kéyin, Özini telpünüp kütkenlerge gunahni yoq qilghan halda nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu.

Mesihning bir qétimliq qurbanliqi

10 ¹ Tewrat qanuni kelgüsida élip kelinidighan güzel ishlarning öz eynini emes, belki ularning kölengisinila süretlep bergechke, u telep qilinghan, yilmuyil sunulup kéliwatqan oxshash qurbanliqlar arqiliq Xudagha yéqinlashmaqchi bolghanlarni hergizmu mukemmel qilalmaydu. ² Bolmisa, mushu qurbanliqlarning sunulushi axirlishatti, chünki ibadet qilghuchilar pak qilinip, wijdani yene öz gunahliri tüpeylidin azablanmaytti. ³ Halbuki, mushu qurbanliqlar yilmuyil öz gunahlini özlirige eslitip turidu. ⁴ Chünki buqa we öchkilarning qéni gunahlarni hergiz élip tashliyalmaydu. ⁵ Shuning uchün, U dunyagha kelgende mundaq dégen: —

«Ne qurbanliq, ne atighan ashliq hediyeleli bolsa Séning telep-arzuyung emes, Biraq Sen Men uchün bir ten teyyarlap berding;»

⁶ Ne köydürme qurbanliqlar, ne gunah qurbanliqidinmu söyünmiding;

⁷ Shunga jawab berdimki — «Mana Men keldim!

— Qanun desturunda Men toghruluq pütülgendek —

I Xuda, iradengni emelge ashurush uchün keldim».

9:24 «adem qoli bilen yasalghan muqaddes jayga emes» — «muqaddes jay» grék tilida «muqaddes jaylar» déyilidu — «muqaddes jay» andin «eng muqaddes jay» démekchi.

9:25 Mis. 30:10; Law. 16:2,34; Ibr. 9:7.

9:28 «Mesih... Özini telpünüp kütkenlerge gunahni yoq qilghan halda nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu» — «gunahni yoq qilghan halda» grék tilida «gunah yoq halda». Bizningche «gunah yoq halda» dégen ibare Mesihning Özining gunahsiz ikenlikini körsitish uchün déyilgen emes (chünki Uning gunahsizliqi éniq), belki Uning gunahning özini bir terep qilish ishini tügigenlikini körsitidu, dep qaraymiz.

—«Gunah yoq halda nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu» dégenlik toghrisidiki yene bir chüshenchisi: «(Mesihning ikkinchi qétimki kélishi) insanlarning gunahlining bedilige qurban bolush uchün emes, belki nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu» dégendek.

9:28 Rim. 5:6, 8; 1Pét. 3:18.

10:1 Kol. 2:17; Ibr. 8:5.

10:4 Law. 16:14; Chöl. 19:4; Ibr. 9:13.

10:5 «Shuning uchün, U dunyagha kelgende mundaq dégen: —» — «U» — Mesihni körsitidu.

10:5 Zeb. 40:6; Yesh. 1:11; Yer. 6:20; Am. 5:21.

10:7 «...Shunga jawab berdimki — «Mana Men keldim! — qanun desturunda Men toghruluq pütülgendek — I Xuda, iradengni emelge ashurush uchün keldim» — (5-7-ayet) «Zeb.» 40:6-8 (kona grék «Séptuagint» (LXX) terjimisidin). Bu ayetlerde Tewrattiki töt xil asasiy qurbanliq (inaqliq yaki teshekkür qurbanliqliri (rehmet qurbanliqliri), ashliq hediyeleli, köydürme we gunahni tiligüchi qurbanliqlar) tilgha élinidu.

—Démisekmu, Mesih bu sözlerni Özi dunyagha kélishidin 1000 yilche burun Öz Rohi arqiliq Zeburda Dawut peyghemberning aghzidin bésharet süpitide aldin'ala éytidu.

10:7 Zeb. 40:7, 8

«Ibraniylarga»

⁸ U yuqirida: «Ne qurbanliq, ne ashliq hediyeiliri, ne köydürme qurbanliqlar ne gunahni tiligüchi qurbanliqlar Séning telep-arzuyung emes, Sen ularinmu söyünmiding» (bu qurbanliqlar Tewrat qanunining telipi boyiche sunulushi kérek idi) déginidin kéyin⁹ yene: «Séning iradengni emelge ashurush üçhün keldim» dégen. Démek, Xuda kéyinkisini küchke ige qilish üçhün, aldinqisini emeldin qalduridu..¹⁰ Xudaning bu iradisi boyiche Eysa Mesihning téning bir yolila qurban qilinishi arqiliq biz gunahtin paklinip, Xudagha atalduq..

¹¹ Her kahin her küni ibadet xizmitide turidu, shundaqla gunahlarni hergiz saqit qilalmaydighan oxshash xildiki qurbanliqlarni Xudagha qayta-qayta sunidu. ¹² Biraq, bu kahin bolsa gunahlar üçhün birla qétimliq menggü inawetlik bir qurbanliqni sunghandin kéyin, Xudaning ong yénida olturdi;..¹³ U shu yerde «düşmenliri Öz ayighi astida textiper qilinghuche» kütidu..

¹⁴ U mushu birla qurbanliq bilen Xudagha atap pak-muqeddes qilinghanlarni menggüge mukemmel qildi. ¹⁵ Muqeddes yazmilarda pütülgendek, Muqeddes Rohmu bu heqte bizge guwahliq béridu. Chünki U awwal: —

¹⁶ «U künlerdin kéyin, Méning ular bilen tüzidighan ehdem mana shuki, deydu Perwerdigar; Men Öz tewrat-qanunlirimni ularning zéhin-eqligimu salimen, Hemde ularning qelbigimu pütimen» dégendin kéyin, U yene: —

¹⁷ «Ularning gunahliri we itaetsizlikirini menggüge ésimdin chiqiriwétimen» — dégen..

¹⁸ Emdi shu yolda gunahlar kechürüm qilinghaniken, gunahlar üçhün qurbanliq qilishning hajitimu qalmaydu.

Emdi Xudagha yéqinlashayli!

¹⁹ Shuning üçhün, ey qérindashlar, Eysaning qéni arqiliq eng muqeddes jaygha kirishke jür'etlik bolup,..²⁰ (U bizge échip bergen, ibadetxanining perdisidin (yeni, Uning et-ténidin) ótidighan shu yipyéngi, hayatliq yoli bilen) ²¹ shundaqla Xudaning ailisini bashquridighan bizning ulugh kahinimiz bolghanliqi bilen,..²² dillirimiz wijdandiki bulghunushlardin sépiliş bilen paklangan we bedinimiz sap su bilen yuyulghandek tazilanghan halda étiqadning to-

10:9 «Démek, Xuda kéyinkisini küchke ige qilish üçhün, aldinqisini emeldin qalduridu» — «aldinqisi» belkim (1) yuqirida tilgha élinghan kona ehdige munasiwetlik qurbanliqlarni yaki (2) kona ehdining özi körsitidu; «kéyinkisi» (yaki «ikkinchisi») bolsa (3) Eysa Mesihning birdinbir qurbanliqi yaki (4) 9-ayette körsitilgen «Xudaning iradisini emelge ashurush»ni körsitidu. Bizningche (1) we (4) aldi-keyni ayetlerge muwapiqtur. Yéngi ehdning tüzüme meqsiti we axirqi netijisi «Xudaning iradisi emel qilish»din ibarettur. Bu irade Mesihning bizni gunahdin qutquzdighan qurbanliq ölümini öz ichige alidu, elwette.

—Démek, bu bashqa-bashqa közqarashlar arisidiki perqler anche chong emes.

10:10 «Eysa Mesihning téning bir yolila qurban qilinishi arqiliq biz gunahtin paklinip, Xudagha atalduq» — «gunahtin paklinip, Xudagha atalduq» grék tilida birla söz bilen ipadiliniidu: «muqeddesleshtürüldüq» yaki «pak-muqeddes qilindüq». Injil boyiche «muqeddes» dégen sözning ikki mezmuni bar: (1) gunahdin paklangan; (2) Xudagha alahide atalghan.

10:10 Ibr. 9:12.

10:12 «Biraq, bu kahin bolsa gunahlar üçhün birla qétimliq menggü inawetlik bir qurbanliqni sunghandin kéyin, Xudaning ong yénida olturdi» — oqurmenlerge ayan boliduki, kona ehde dewride kahinlarning xizmitining ayighi yoq idi, shuning bilen daim «turatti» (öre turatti, ibadet chédirida orundüq yoq idi). Lékin Eysa biz üçhün özi birla qurbanliq sunghandin kéyin «olturdi».

10:12 Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ef. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 1:13.

10:13 «U shu yerde «düşmenliri Öz ayighi astida textiper qilinghuche» kütidu» — 2:13 we «Zeb.» 110ni köring.

10:16 Yer. 31:31-34; Rim. 11:27; Ibr. 8:8.

10:17 «...Ularning gunahliri we itaetsizlikirini menggüge ésimdin chiqiriwétimen» — (16-17-ayet) «Yer.» 31:31-34.

10:17 Yer. 31:33,34.

10:19 Yuh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Ef. 2:13; 3:12.

10:21 «shundaqla Xudaning ailisini bashquridighan bizning ulugh kahinimiz bolghanliqi bilen, ...» — «Xudaning ailisi» étiqadchi jamaetni körsitidu.

luq jezm-xatirjemliki we semimiy qelb bilen Xudagha yéqinlashayli!..²³ Emdi étirap qilghan ümidimizde tewrenmey ching turayli (chünki wede Bergüchi bolsa sözide turghuchidur)²⁴ we méhir-muhabbet körsitish we güzel ish qilishqa bir-birimizni qandaq qozghash we righ-betlendürishni oylayli. ²⁵ Beziler adet qiliwalghandek, jamaette jem bolushtin bash tartmayli, belki bir-birimizni jékilep-ilhamlandurayli; bolupmu shu küning yéqinlashqanliqini bayqighininglarda, téximu shundaq qilayli.

²⁶ Heqiqetni tonushqa nésip bolghandin kéyin, yenila qesten gunah ötküzüwersek, u chaghda gunahlar üçün sunulidighan bashqa bir qurbanliq bolmas,²⁷ belki bizge qalidighini peqet soraq, shundaqla Xuda bilen qarshilishidighanlarni yep tügitishke teyyar turidighan yalqunluq otni qorqunch ichide kütüshla, xalas..²⁸ Emdi Musagha chüshürülgen Tewrat qanunini közge ilmighan herqandaq kishi ikki yaki üç guwahchining ispatı bolsa, kengchilik qilinmayla öltürületti..²⁹ Undaqla, bir kishi Xudaning Oghlini deysende qilsa, Xudaning ehdisining qénigha, yeni öziñi pak qilghan qangha napak dep qarisa, shepquet qilghuchi Rohni haqaret qilsa, buningdin téximu éghir jazagha layiq hésablinidu, dep oylimamsiler?

³⁰ Chünki Tewratta «Intiqam Méningkidur, kishining qilmishlrini öz bëshigha özüñ yandurimen, deydu Perwerdigar» we «Perwerdigar Öz xelqini soraqqa tartidu» dégüchini bilimiz.

³¹ Menggü hayat Xudaning qollirigha chüshüp jazalinish neqeder dehshetlik ish-he!

³² Emdi siler yorutulustin kéyin, azab-oqubetlik, qattiq küreshlerge berdashliq bergen ashu burunqi künlerni ésinglarda tutunglar. ³³ Bezi waqitlarda reswa qilinip haqaretlesh we xarlinishlarga uchriddinglar we bezi waqitlarda mushundaq muamililerge uchrighanlarga derddash boldunglar. ³⁴ Chünki siler hem mehbuserlarning derdige ortaql boldunglar hem mal-mülküñgler bulanghandimu, kelgüside téximu ésil hem yoqap ketmeydighan baqiy teelluqatqa ige bolidighanliqlarini bilgechke, xushalliq bilen bu ishni qobul qildinglar..³⁵ Shuning üçün, jasaringlarni yoqatmanglar, uningdin intayin zor in'am bolidu.

³⁶ Chünki Xudaning iradisige emel qilip, Uning wede qilghinigha muyesser bolush üçün, sewrichidam qilishinglarga toghra kélidu..³⁷ Chünki muqeddes yazmilarda Xuda mundaq dégen: — «Peqet azghine waqittin kéyinla», «Kelgüchi derweqe yétip kélidu,

10:22 «dillirimiz wijdandiki bulghunushlardin sépilish bilen paklanghan» — mushu sözler yéñi ehde astidiki étiaqchilarning ehwalı bilen kona ehde astidikilarning ehwalining sélishurmisini közde tutidu — kona ehde astidikiler kahin teripidin qurbanliq qanliri sépilishi arqılı «gunahliri yépilghan» yaki «kafaret qilinghan». Emdi yéñi ehde astidikilarning dilliri Eysaning qurbanliq qéni sépilish bilen, wijdanida héchqandaql bulghinishlar qalmaydu. «bedinimiz sap su bilen yuyulghandek tazilanghan halda étiaqning toluql jezm-xatirjemliki we semimiy qelb bilen Xudagha yéqinlashayli!» — mushu ibariler toghruluql «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

10:22 Ez. 36:25.

10:25 «bolupmu shu küning yéqinlashqanliqini bayqighininglarda, téximu shundaql qilayli» — «shu kün» Mesihning bu dunyagha qaytip kélidighan küñini körsitidu, elwette. Injilni yazghuchilarning neziride peqet bir kün, yeni «shu kün»la közde tutulidu.

—Grék tilida 19-25-ayetler birla jümle bilen ipadiliniidu.

10:26 Chöl. 15:30; Mat. 12:31; Ibr. 6:4; 2Pét. 2:20; 1Yuha. 5:16.

10:27 «belki bizge qalidighini peqet soraql, shundaqla Xuda bilen qarshilishidighanlarni yep tügitishke teyyar turidighan yalqunluql otni qorqunch ichide kütüshla, xalas» — bu muhim ayet üstide yene «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

10:28 Chöl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1.

10:30 «Intiqam Méningkidur, kishining qilmishlrini öz bëshigha özüñ yandurimen, deydu Perwerdigar» ... «Perwerdigar Öz xelqini soraqqa tartidu» — bu sözler «Qan.» 32:35 we 36din élinghan.

10:30 Qan. 32:35, 36; Rim. 12:19.

10:32 «Emdi siler yorutulustin kéyin, azab-oqubetlik, qattiq küreshlerge berdashliql bergen ashu burunqi künlerni ésinglarda tutunglar» — mushu azab-oqubet chékishi étiaqda ching türghanliql tüpeylidin, elwette.

10:34 «chünki siler hem mehbuserlarning derdige ortaql boldunglar» — bu mehbuserl étiaql üçün zindanda yatqan. «hem mal-mülküñgler bulanghandimu,... xushalliq bilen bu ishni qobul qildinglar» — «mal-mülküñgler bulanghanda» — mushu ishning tarixiy tepsilatlı toghruluql «qoshumche söz»imiznı körtüg.

10:34 Mat. 5:12; Ros. 21:33.

10:36 Luqa 21:19.

U kéchikmeydu...

³⁸ Biraq heqqaniy bolghuchi étiqad bilen yashaydu;

Lékin u keynige chékinse,

Jénim uningdin söyünmeydu»...³⁹ Halbuki, biz bolsaq keynige chékinip halak bolidighanlardin emes, belki étiqad bilen öz jénimizni igiligenlerdindurmiz.

Étiqad-ishench — ötkenki guwahchilar

11 ¹Étiqad bolsa ümid qilghan ishlarning réallıqtiki ipadisi we körünmeydighan shey'ılerning delilidir...² Chünki burunqı mötiwerlirimiz qedimde mana shu étiqad bilen Xudadin kelgen yaxshi guwahliqni alghan...

³ Biz étiqad arqılıq kainatning Xudaning söz-kalami bilen ornitılghanlıqını, shundaqla biz körüwatqan mewjudatlarning körgili bolidighan shey'ilerdin chiqqan emeslikini chüşhineleymiz...

⁴ Étiqadi bolghachqa Habil Qabilningkidinmu ewzel bir qurbanlıqni Xudagha atighan; étiqadi bolghachqa Xuda uning atighanlirini teriplep, uninggha heqqaniy dep guwahlıq berdi. Gerche ölgen bolsimu, étiqadi bilen u yenila bizge gep qilmaqta...

⁵ Étiqadi bolghachqa, Hanox ölümni körmeyla ershke kötürüldi; Xuda uni kötürüp élip ketkechke, u yer yüzide héch tépilmidi. Sewebi u élip kétélishstin ilgiri, Xudani xursen qilghan adem dep teriplengenidi...⁶ Emdilikte étiqad bolmay turup, Xudani xursen qilish mumkin emes; chünki Xudaning aldigha baridighan kishi Uning barlıqlıgha, shundaqla Uning Özini izdigengerge ejrini qayturghuchi ikenlikige ishinishi kérek.

⁷ Étiqadi bolghachqa, Nuh téxi körülüp baqmighan weqeler heqqide Xuda teripidin agahlandırulghanda, ixlasmelik qorqunchi bilen ailisidikilerni qutquzush üçün yoghan bir kéme yasidi; hemde étiqadi arqılıq shundaqlıq pütkül dunyadikilerning gunahliri üstidin höküm chiqardi, shundaqla étiqadtin bolghan heqqaniyılıqqa mirasxor boldi...

⁸ Étiqadi bolghachqa, Xuda Ibrahimni uninggha miras süpitide bermekchi bolghan zémingha bérishqa chaqırghanda, u itaet qildi; u qeyerge baridighanlıqını bilmey turup yolgha chiqti...⁹ Étiqadi bolghachqa u wede qilinghan zéminda, xuddi yaqa yurtta turghandek musapir bolup chédirılarni makan qilip yashidi. Xudaning uninggha qilghan wedisining ortaqlıq mirasxorlırı bolghan Ishaqlıq we Yaquplarmu uning bilen birge shuninggha oxshash yashidi.¹⁰ Ibrahimning shundaqlıq

10:37 «Peqet azghine waqittin kéyinla»... Kelgüchi derweqe yétip kélidu, U kéchikmeydu» — «Yesh.» 26:20, «Hab.» 2:3.

10:37 Hab. 2:2-3; Hag. 2:7; 1Pét. 1:6; 5:10.

10:38 «Biraq heqqaniy bolghuchi étiqad bilen yashaydu» — bezi kona köchürmilerde: «Méning heqqaniy adimim étiqad bilen yashaydu» déyilidu. «Biraq heqqaniy bolghuchi étiqad bilen yashaydu; lékin u keynige chékinse, jénim uningdin söyünmeydu» — «Hab.» 2:4.

10:38 Hab. 2:4; Rim. 1:17; Gal. 3:11.

10:39 «... Biz bolsaq keynige chékinip halak bolidighanlardin emes, belki étiqad bilen öz jénimizni igiligenlerdindurmiz» — mushu ayyette «jan» jismaniy terep emes, belki rohiy tereptiki hayatni körsitidu.

11:1 «Étiqad bolsa ümid qilghan ishlarning réallıqtiki ipadisi» — yaki «étiqad bolsa ümid qilghan ishlarning mutleq xatirjemliki». Démisekmu, İnjilda «ümid» daim déğüdek müjmel bir arzu emes, belki Xudaning wedilirige ching baghlanghan ishtur.

11:2 «Chünki burunqı mötiwerlirimiz qedimde mana shu étiqad bilen Xudadin kelgen yaxshi guwahlıqni alghan» — «burunqı mötiwerlirimiz» dégenlik grék tilida «aqsqaallirimiz». Démek, ibraniylarning ata-bowiliri arisida étiqad teripide ülgiler we yol bashlıghuchi bolghanlar.

11:3 «Biz étiqad arqılıq kainatning Xudaning söz-kalami bilen ornitılghanlıqını ... chüşhineleymiz» — yaki «biz étiqad arqılıq dewr-zamanlarning Xudaning söz-kalami bilen ornitılghanlıqını ... chüşhineleymiz».

11:3 Yar. 1:1; Zeb. 33:6; Yuh. 1:10; Rim. 4:17; Ef. 3:9; Kol. 1:16.

11:4 Yar. 4:4; Mat. 23:35.

11:5 Yar. 5:22,24.

11:7 «Étiqadi bolghachqa, Nuh ... ailisidikilerni qutquzush üçün yoghan bir kéme yasidi» — «yoghan kéme» grék tilida «sanduq» dégen söz bilen ipadilini. Chünki kéme sanduq sheklide idi («Yar.» 6-7-babni körüng).

11:7 Yar. 6:13.

11:8 Yar. 12:4.

qilishidiki seweb, u ulliri mustehkem bolghan sheherni kütkenidi; sheherning layihiligüchi hem qurghuchisi Xuda Özidur.

¹¹ Étiqadi bolghachqa Sarah gerche yashinip qalghan, tughut yéshidin ötkén bolsimu, hamilidar bolush iqtidarigha ige boldi; chünki u wede qilghan Xudani ishenchlik dep qaraytti. ¹² Buning bilen birla ademdin, yeni ölgen ademdek bolup qalghan bir ademdin asmandiki yultuzlardek köp, déngiz sahilidiki qumdek sansiz ewladlar barliqqa keldi.

¹³ Bu kishilerning hemmisi Xudaning wede qilghanlirigha muyesser bolmay turupla étiqadi bolghan halda alemdin ötti. Biraq ular hayat waqtida bularning kelgüside emelge ashurulidighanliqini yiraqtin körüp, quchaq échip xursenlik bilen kütken we özlirini yer yüzide musapir we yoluchi dep ashkare éytqanidi. ¹⁴ Bu bundaq sözlerni qilghan kishilerning bir wetenni teshna bolup izdewatqanliqini éniq ipadileydu. ¹⁵ Derweqe, ular öz yurtini séhginghan bolsa, qaytip kétésh pursiti chiqqan bolatti. ¹⁶ Lékin ular uningdinmu ewzel, yeni ershtiki bir makanni telpünüp izdimekte. Shuning üçhün, Xudaning özlirining Xudasi dep atilishidin nomus qilmaydu; chünki mana, U ular üçhün bir sheher hazirlighan.

¹⁷⁻¹⁸ Ibrahim Xuda teripidin sinalghinida, étiqadi bolghachqa oghli Ishaqni qurbanliq süpitide Xudagha atidi; gerche u Xudaning wedilirini, jümlidin «Séning namingni dawamlashturidighan nesling bolsa Ishaqtin kélip chiqidu» déginini tapshuruwalghan bolsimu, u yenila birdinbir oghlini qurban qilishqa teyyar turdi. ¹⁹ Chünki u hetta Ishaq ölgen teqdirdimu, Xudaning uni tirildürüshke qadir ikenlikige ishendi. Mundaqche éytqanda, Ishaqni ölümidin tirildürülgendek qaytidin tapshuruwalidi.

²⁰ Étiqadi bolghachqa, Ishaq oghulliri Yaqup bilen Esawning kelgüsi ishlirigha xeyrlik tilep dua qildi.

²¹ Étiqadi bolghachqa, Yaqup alemdin ötüsh aldida Yüsüpning ikki oghlining herbiri üçhün xeyrlik dua qilip, hasisigha tayinip turup Xudagha sejde qildi. ²² Étiqadi bolghachqa, Yüsüp sekretqa chühshüp qalghanda, beni Israilning Misirdin chiqip kétidighanliqini tilgha aldi hemde özining ustixanliri toghruluqmu emr qildi.

²³ Étiqadi bolghachqa, Musa tughulghanda, uning ata-anisi uni üç ay yoshurdi; chünki ular Musaning yéqimliq bir bala ikenlikini kördi, padishahning permanidinmu qorqmidi. ²⁴ Étiqadi bolghachqa, Musa chong bolup ulugh zat bolghandin kéyin, «Pirewning qizining oghli» dégen ataqtá turiwérishni ret qilip, ²⁵ gunah ichidiki lezzetlerdin waqitliq behrimen bolush-

11:11 «Étiqadi bolghachqa Sarah gerche yashinip qalghan, tughut yéshidin ötkén bolsimu, hamilidar bolush iqtidarigha ige boldi; chünki u wede qilghan Xudani ishenchlik dep qaraytti» — bezi terjimiliride bu jümlide közde tutulghan étiqad igisi Sarah emes, belki Ibrahim dep qarilidu. Birnechke seweblerdin (jümlidin bala tughushta küch, yeni hamilidar bolush iqtidari kérek bolghini er kishi emes, belki ayal kishi bolghanliqidin), körsitilgen étiqadchini Sarah dep qaraymiz. U Xudaning sözidin gumanlanghandin kéyin, eyblengen bolup andin ching étiqadta turghan bolushi mumkin («Yar.» 18:1-15ni körüng).

11:11 Yar. 17:19; 21:2; Luqa 1:36.

11:12 Yar. 15:5; 22:17; Rim. 4:18.

11:13 Yar. 23:4; 47:9; Yuh. 8:53.

11:16 Mis. 3:6; Mat. 22:32; Ros. 7:32.

11:17-18 Yar. 22:10; Yar. 21:12; Rim. 9:7; Gal. 3:29.

11:20 Yar. 27:28,39.

11:21 «Étiqadi bolghachqa, Yaqup alemdin ötüsh aldida Yüsüpning ikki oghlining herbiri üçhün xeyrlik dua qilip, hasisigha tayinip turup Xudagha sejde qildi» — «Yar.» 47:31 (grék tilidiki «Septuagint») (LXX) dégen terjimisi)ni körüng.

11:21 Yar. 47:31; 48:15.

11:22 «Étiqadi bolghachqa, Yüsüp sekretqa chühshüp qalghanda, beni Israilning Misirdin chiqip kétidighanliqini tilgha aldi hemde özining ustixanliri toghruluqmu emr qildi» — Yüsüpning emri bolsa «Siler Misirdin chiqqininglarda méning ustixanlirimni élip kétinglar» dégenlik idi. «Yar.» 50:24 we «Mis.» 18:19ni körüng.

11:22 Yar. 50:24.

11:23 «Étiqadi bolghachqa, Musa tughulghanda, uning ata-anisi uni üç ay yoshurdi; chünki ular Musaning yéqimliq bir bala ikenlikini kördi, padishahning permanidinmu qorqmidi» — «yéqimliq bir bala» bu söz choqum Musaning bir alahidilikini, uning Xudagha yaqidighanliqini körsetse kérek («Ros.» 7:20nimu körüng).

11:23 Mis. 2:2; Ros. 7:20.

ning ornigha, Xudaning xelqi bilen bille azab chékishni ewzel kördi.²⁶ U Mesihke qaritilghan haqaretge uchrashni Misirning xezinisidiki bayliqlarğa ige bolushtinmu ewzel bildi. Chünki közlerini ershtiki in'amgha tikiwatatti.²⁷ Étiqadi bolghachqa, u padishahning ghezipidinmu qorqmay Misirdin chiqip ketti. Japa-musheqqetke chididi, chünki Közge Körünmügüchi uning köziğe körünüp turghandek idi.²⁸ Étiqadi bolghachqa, u «tunji oghlining jénini alghuchi» perishtining Israillarğa tegmesliki üçün tunji «ötüp kétish» héytini ornitip, shuninggha munasiwetlik qanni buyrulghini boyiche sépip-sürkidi.²⁹

²⁹ Étiqadi bolghachqa, Israillar Qizil déngizdin xuddi quruqluqta mangghandek méngip ötti. Biraq ularni qoghlap kelgen Misirliqlar ötmekchi bolghanda sugha gherq boldi.³⁰

³⁰ Étiqadi bolghachqa, xelq yette kün Yérixo shehirining sépilini aylanghandin kéyin sépil örüldi.³¹

³¹ Étiqadi bolghachqa, pahishe ayal Rahab Israil charlighuchilirini dostlarche kütüwalghachqa, itaetsizler bolghan öz shehiridikiler bilen birlikte halak bolmıdı.

³² Men yene némishqa sözlep olturay? Gidéon, Baraq, Shimshon, Yeftah, Dawut, Samuil we qalghan bashqa peyghemberler toghrisida éytip kelsem waqit yetmeydu.³³ Ular étiqadi bilen ellerning üstidin ghalib keldi, adalet yürgüzdi, Xuda wede qilghanlارğa érishti, shirlarning aghzilirini étip qoydı.³⁴ dehshetlik otning yalqunini öchürdi, qilichning tighidin qéchip qutuldı, ajizliqtin kücheydi, jenglerde baturluq körsetti, yat ellerning qoshunlirini téri-pireng qıldı.³⁵

³⁵ Étiqadi bolghachqa, ayallar ölgen uruq-tughqanlirini ölümدين tirildürgüzüp qayturuwaldi; biraq bashqılar kelgüside téximu yaxshi halda ölümدين tirileyli dep, qutulush yolini ret qilip qiyinilishqa berdashliq berdi.³⁶ Yene beziler sinilip xar-mesxirilerge uchrıp qamchilandi, beziler hetta kishenlinip zindangha tashlandi;³⁷ ular chalma-késeک qilip öltürüldi, here bilen heriliniپ parchilandi, sinaqlarni béshidin ötküzdi, qilichlinip öltürüldi; ular qoy-öçkhe térilirini yépincha qilghan halda sersan bolup yürdi, namratliqta yashidi, qiyin-qistaqqa uchrıdı,

11:25 Zeb. 84:10

11:26 «U Musa Mesihke qaritilghan haqaretge uchrashni Misirning xezinisidiki bayliqlarğa ige bolushtinmu ewzel bildi.» — «Mesihke qaritilghan haqaret» dégen söz belkim Mesihning herdaim (hetta dunyagha kélisidin ilgiri) Öz xelqi bilen bir ikenlikini körsitidu. Bu ajayib ibare toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

11:28 «Étiqadi bolghachqa, u «tunji oghlining jénini alghuchi» perishtining Israillarğa tegmesliki üçün tunji «ötüp kétish» héytini ötküzüp, shuninggha munasiwetlik qanni buyrulghini boyiche sépip-sürkidi» — bu weqelerni chüshinish üçün «Mis.» 12-babqa qaralsun.

11:28 Mis. 12:21.

11:29 Mis. 14:22.

11:30 «Étiqadi bolghachqa, xelq yette kün Yérixo shehirining sépilini aylanghandin kéyin sépil örüldi» — Yérixo shehiri Israillar Misirdiki qulluqtin qutulup, Xuda bérishke wede qilghan Qanaan zéminida jeng qilmayla igiligen tunji sheher. «Yeshua» 6-babni körüng.

11:30 Ye. 6:20.

11:31 Ye. 2:1; 6:23; Yaq. 2:25.

11:32 Hak. 4:6; 6:11; 11:1; 12:7; 13:24; 1Sam. 17:45; 1Sam. 12:2.

11:33 «Ular étiqadi bilen ellerning üstidin ghalib keldi, adalet yürgüzdi.» — «adalet yürgüzdi» belkim Dawuttek adilliq bilen yurt sorashlirini, yaki Auyptek bashqılarning derdige yétishni (mesilen, «Ayup» 29:12-17, 31-babni körüng) körsitidu. «ular étiqadi bilen ... Xuda wede qilghanlارğa érishti, shirlarning aghzilirini étip qoydı.» — bir qétim Daniyal peyghember shir uwisigha tashlangan, biraq u Xudagha bolghan étiqadi wejidin shirlardin qutulup qalghan. «Dan.» 6-babni körüng.

11:33 Hak. 14:6; 1Sam. 17:34; Dan. 6:23.

11:34 «dehshetlik otning yalqunini öchürdi, ...» — mesilen, «Dan.» 3-babni körüng.

11:34 1Sam. 20:1; 1Pad. 19:3; 2Pad. 6:16; Ayup 42:10; Zeb. 66:12; Yesh. 38:21; Yo. 3:10

11:35 1Pad. 17:23; 2Pad. 4:36; Ros. 22:25.

11:36 «Yene beziler sinilip xar-mesxirilerge uchrıp qamchilandi, beziler hetta kishenlinip zindangha tashlandi» — Tewratta mushundaq misallar nurghun. 35-ayette körsitilgen azablar we ushu bapta bezi bashqa ishlar «Makabbiylar» dégen tarixiy kitab (1-, 2- we 4-tom)da xatirilinidu. Bu kitab Tewratning bir qismi bolmisimu, tarixshunaslar teripidin asasen ishenchlik dep qarilidu.

11:36 Yer. 20:2.

xorlandi.³⁸ (ular bu dunyaga zaye ketkenidi), chöllerde, taghlarda, öngkürlerde we gemilerde sergerdan bolup yürdi.

³⁹ Bularning hemmisi étiqadi bilen Xudaning Öz guwahi bilen teriplengen bolsimu, Xudaning wede qilghinigha eyni boyiche érishkini yoq..⁴⁰ Emdilikte Xuda bizler üçün téximu ewzel bir nishan-meqsetni békitken bolup, ular bizsiz kamaletke yetküzülmeydu..

Xuda Öz perzentlirini terbiyileydu

12¹⁻² Emdi etrapimizda guwahchilar shunche chong buluttek bizni oruwalghachqa, herxil éghir yük hem bizge asanla chirmishiwalidighan gunahni chörüp tashlap, aldimizgha qoyulghan yügürüş yolini chidamliq bilen bésip yügüreyli; buningda közimizni étiqadimizning Yol Bashlighuchisi we Takamullashturghuchisi bolghan Eysagha tikeyli. U Özini kütken xushalliq üçün krésttki azabqa berdashliq berdi hem uningda bolghan haqaretge pisent qilmidi. Shuning bilen U Xudaning textining ong teripide olturghuzuldu..

³ Könglünglarning hérip sowup ketmesliki üçün, gunahkarlarning shunche qattiq xorlash-lirigha berdashliq Bergüchini köngül qoyup oylanglar.

⁴ Gunahqa qarshi küreshlerde téxi qan aqquzush derijisige bérıp yetmidinglar..⁵ Xudaning silerge Öz perzentlirim dep jékileydighan muqeddes yazmildiki munu sözlirini untudunglar: —

«I oghlum, Perwerdigarning terbiyisige sel qarima,

Eyibleniginde könglüng sowup ketmisun,»

⁶ Chünki Perwerdigar söyginige terbiye béridu,

Méning oghlum dep qobul qilghanlarning hemmisini derrileydu»..

⁷ Azab chekkiniglarni Xudaning terbiyisi dep bilip, uninggha berdashliq béringlar. Chünki silerning terbiye élishinglarning özi Xudaning silerni oghlum dep muamile qilghanliqini körsitidu. Qaysi perzent atisi teripidin terbiyilenmeydu?⁸ Emdi Xudaning terbiyilishide herbir perzentining öz ülüşü bar; lékin bu ish silerde kem bolsa heqiqiy oghulliridin emes, belki haramin bolghan perzent bolup chiqisiler.

⁹ Uning üstige hemmimizning özimizge terbiye bergen et jehettiki atilirimiz bar, biz ularnimu hörmetlep kelduq. Shundaq iken, rohlarning atisigha téximu itaet qilmamduq? Shundaqta hayatimiz yashnimamdu?

11:37 «...here bilen herilini parchilandi...» — Yehudiy xelqining bezi tarixliri boyiche Manasseh padishah Yeshaya peyghembarni shundaq qilghan. Tewrat özide mushu tarix xatirilenmigen.

11:37 1Pad. 21:13; 2Pad. 1:8; Mat. 3:4.

11:39 «Bularning hemmisi étiqadi bilen Xudaning öz guwahi bilen teriplengen bolsimu, Xudaning wede qilghinigha eyni boyiche érishkini yoq» — «érishkini yoq» dégenlik yer yüzide tirik waqtda érishmigen, démekchi. Tirilgende pütünley bashqiche bolidu, elwette!

11:40 «Emdilikte Xuda bizler üçün téximu ewzel bir nishan-meqsetni békitken bolup, ular bizsiz kamaletke yetküzülmeydu» — démek, ular bizni kütüşü kérek, yéngi ehdidin behrimen bolghan étiqadchi bizler bilen teng kamaletke yetküzüldü.

12:1-2 «Emdi etrapimizda guwahchilar shunche chong buluttek bizni oruwalghachqa,...» — «guwahchilar» ikki tereptiki söz bolushi mumkin: (1) Yuqiriqi 11-babta tilgha élinghan kishiler bizge étiqad bilen yashashning néme ikenlikini körsitip «guwahliq bergenlikni»ni hem (2) «étiqadning beygisi»de yügürginimizde bularning ershtin bizge guwahchilardék qarap turuwatqanliqini körsitidu. «Bulut» qiziq gep — «Dan.» 7:13, «Mat.» 24:30, 26:46, «1Tés.» 4:17, «Weh.» 1:7ni köring.

12:1-2 Rim. 6:4; 12:12; 1Kor. 9:24; Ef. 4:22; Kol. 3:8; Ibr. 10:36; 1Pét. 2:1, 2; Luqa 24:26; Fil. 2:8-11; Ibr. 1:3; 8:1; 1Pét. 1:11.

12:4 1Kor. 10:13.

12:5 Ayup 5:17; Pend. 3:11-12; Weh. 3:19.

12:6 «I oghlum, Perwerdigarning terbiyisige sel qarima, eyibleniginde könglüng sowup ketmisun, chünki Perwerdigar söyginige terbiye béridu, Méning oghlum dep qobul qilghanlarning hemmisini derrileydu» — «Pend.» 3:11-12.

12:6 Pend. 3:11,12

«Ibraniylarğa»

¹⁰ Et jehettiki atilirimiz berheq peqet özi muwapiq körgen yol boyiche azghine waqit bizni terbiyilgen. Lékin U bolsa bizge paydiliq bolsun dep, pak-muqeddeslikidin muyesser bolushimiz üçün terbiyileydü. ¹¹ Emdi qattiq terbiye bérilgen waqtida ademni xush qilmaydu, eksiche ademni qayghugha chömdüridu; biraq buning bilen tüzelgenlerge u kéyin heqqaniyliqtin chiq-qan tinch-xatirjemlikning méwisini béridu.

¹² Shuning üçün, «Télip sanggilighan qolunglarni, zeipliship ketken tizinglarni ruslanglar»...

¹³ we «aqsaq»larning pükülüp qalmay, belki shipa tépishi üçün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar..

Xudaning qorqunchida yashanglar

¹⁴ Barliq kishiler bilen inaq ötüshke we pak-muqeddes yashashqa intilinglar; muqeddes bolmighan kishi hergiz Rebni körelmeydu. ¹⁵ Oyghaq turunglarki, héchkim Xudaning méhirshepqitidin mehrum qalmisun; aranglarda silerge ish tapquzup silerni köydüridighan, shundaqla köp adamlarni bulghap napak bolushqa seweb bolidighan birer öch-adawet yiltizi ünmi sun. ¹⁶ Aranglarda héchbir buzuqluq qilghuchi yaki özining tunji oghulluq hoquqini bir wax tamaqqa sétiwetken Esawdek ixlassiz kishi bolmisun. ¹⁷ Chünki silerge melumki, Esaw kéyin atisining xeyrlik duasini élishni oylishan bolsimu, shundaqla uninggha intilip köz yashlirini éqitip yalwurgan bolsimu, u bu ishlarni ornigha keltüridighan towa qilish yolini tapalmay, ret qilindi...

Sinay téghi — Israillar Tewrat qanunini qobul qilghan tagh — we Zion téghi, yeni ershtiki Yérusalém

¹⁸ Chünki siler qol bilen tutqili bolidighan, yalqunlap ot yénip turuwatqan hemde sürlük bulut, qarangguluq we qara quyun qapligan ashu taghqa kelmidinglar —

¹⁹ (u joyda kanay sadasi bilen sözligen awaz yetküzülgende, bularni anglihanlar: «Bizge yene söz qilinmisun!» dep Xudagha yalwurushti; ²⁰ chünki ular qilinghan emrni kötürelmidi. «Éger bu taghqa hetta birer haywanning ayighi tegsimu, chalma-késeq qilip öltürülsun» dep

12:12 «... «Télip sanggilighan qolunglarni, zeipliship ketken tizinglarni ruslanglar» — yaki «...«télip sanggilighan qolunglarni, zeipliship ketken tizinglarni kücheytinglar»» (Yesh.) 35:3din neqil keltürülgén).

12:12 Yesh. 35:3.

12:13 «... «aqsaq»larning pükülüp qalmay, belki shipa tépishi üçün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar» — «aqsaq»lar belkim étiqadi ajizlarni körsitidu.

12:14 Rim. 12:18; 2Tim. 2:22.

12:15 Qan. 29:17; Ros. 17:13; 2Kor. 6:1; Gal. 5:12.

12:16 «...Özining tunji oghulluq hoquqini bir wax tamaqqa sétiwetken Esawdek ixlassiz kishi bolmisun» — «Yar.» 25:29-34.

12:16 Yar. 25:33; Ef. 5:3; Kol. 3:5; 1Tés. 4:3.

12:17 «...u Esaw bu ishlarni ornigha keltüridighan towa qilish yolini tapalmay...» — bashqa birxil terjimisi «u (Esaw) öz gunahidin towa qilish yolini tapalmay...».

—«Towa qilish» grék tilida «uni» bilen ipadiliniidu. Bezi terjimanlar bu «uni» dégenni «gunahidin towa qilish»ni körsitidu, dep qaraydu. Lékin «Yar.» 27:1-40ke qarighanda, uning izdigini eslidiki telwilikidin towa qilish emes, belki peqet pushayman bilen atisining xeyrlik duasila idi. Shuning üçün mushu yerde «towa qilish»ning menisi: — (1) atisining qararini, yaki (2) Xudaning iradisini özgertishni bildüridu (oqurmenlerge ayanki, «towa qilish»ning eslidiki menisi «közqarashni özgertish» «pozitsiyeni özgertish» dégenlik).

12:17 Yar. 27:36.

12:18 «yalqunlap ot yénip turuwatqan hemde sürlük bulut, qarangguluq we qara quyun qapligan ashu taghqa kelmidinglar...» — «ashu tagh» bolsa Yehudiy xelqi Musa peyghemberning wasitisi bilen Tewrat qanunini qobul qilghan Sinay téghini körsitidu («Mis.» 19-babni köring).

12:18 Mis. 19:10,16; 20:21; Qan. 5:22.

12:19 «u joyda kanay sadasi bilen sözligen awaz yetküzülgende, bularni anglihanlar: «Bizge yene söz qilinmisun!» dep Xudagha yalwurushti» — «Qan.» 15:23ni köring.

12:19 Mis. 20:19; Qan. 5:25; 18:16.

tapilanghanidi; ²¹ u körünüş shundaq qorqunchluq idiki, Musamu: «Bek qattiq qorqup ghal-ghal titrep kettim» dégenidi)...

²² — Siler belki Zion téghigha, yeni menggü hayat Xudaning shehiri — ershtiki Yérusalémgha, tümenligen perishtilerge, ²³ isimliri ershte pütülgen tunji tughulghanlarning héyt-merike xushalliqida jem qilinghan jamaitige, hemmeylenning soraqchisi Xudagha, takamullashturulghan heqqaniy kishilerning rohlirigha... ²⁴ we yéngi ehdinging wasitichisi Eysagha, shundaqla hem Uning sépilgen qénigha keldinglar. Bu qan Habilningkidin ewzel söz qilidu...

²⁵ Bu sözni qilghuchini ret qilmasliqlinglar üçün diqqet qilinglar. Chünki yer yüzide özlirige wehiy yetküzüp agahlandurghuchini ret qilghanlar jazadin qéchip qutulalmighan yerde, ershte bizni agahlandurghuchidin yüz örüse, halimiz téximu shundaq bolmamdu? ²⁶ Emdi shu chaghta Xudaning awazi zéminni tewritiwetkenidi; lékin emdi U: «Özüm yene bir qétim zéminnila emes, asmannimu tewritimen» dep wede qildi. ²⁷ «Yene bir qétim» dégen bu söz tewritilidighanlarning, yeni yartilghan nersilerning tewritilishi bilen yoqitilidighanliqini, tewretkili bolmaydighan nersilerning menggü muqim bolidighanliqidin ibaret menini bildüridu.

²⁸ Shuning üçün, tewretkili bolmaydighan bir padishahliqqa muyesser bolup, méhir-shepquetni ching tutup bu arqiliq ixlasmenlik we eyminish-qorqunch bilen Xudani xursen qilidighan ibadetlerni qilayli. ²⁹ Chünki Xudayimiz hemmini yewetküchi bir ottur...

Xudani xush qilish

13 ¹ Aranglarda qérindashliq méhir-muhebbet toxtimisun. ² Natonush kishilerge méhmandost bolushni untumanglar. Chünki beziler shu yol bilen bilmestin perishtilerni méhman qilghan. ³ Zindangha tashlanganlarni ular bilen bille zindanda zenjirlengende yad

12:20 «chünki ular qilinghan emrni kötürelmidi. Eger bu taghqa hetta birer haywanning ayighi tegsimu, chalma-kése, kılıp öltürilsun» dep tapilanghanidi... — bashqa birxil terjimisi: «chünki ulargha tapilanghan: «Eger bu taghqa hetta birer haywanning ayaghlirı tegken bolsimu, chalma-kése, kılıp öltürilsun» dégen emrni kötürelmidi».

12:20 Mis. 19:13.

12:21 «u körünüş shundaq qorqunchluq idiki, Musamu: «Bek qattiq qorqup ghal-ghal titrep kettim» dégenidi» — «Qan.» 9:19.

12:21 Qan. 9:19

12:22 Gal. 4:26; Weh. 3:12; 21:10-27.

12:23 «isimliri ershte pütülgen tunji tughulghanlarning... jamaitige...» — «tunji tughulghanlar» dégen söz bu yerde Eysa Mesihge étiqad qilip, «qaytidin tughulghan» Xudaning perzenti dep hésablanganlarni körsitidu. «ershtiki Yérusalémgha, tümenligen perishtilerge, isimliri ershte pütülgen tunji tughulghanlarning héyt-merike xushalliqida jem qilinghan jamaitige...» — (22-23-ayet) bashqa birxil terjimisi: «héyt-merike xushalliqigha jem bolidighan tümenligen perishtilerge, isimliri ershte yézilghan tunji tughulghanlarning jamaitige...». Israillarning isimlirining hemmisi yer yüzide «royxet»te pütülüshi buyrulghanidi («Chöl.» 1:1-18). Lékin jamaettiklerning isimliri yer yüzide emes, belki ershte pütüklüktur.

12:23 Luqa 10:20.

12:24 «we yéngi ehdinging wasitichisi Eysagha, shundaqla hem Uning sépilgen qénigha keldinglar. Bu qan Habilningkidin ewzel söz qilidu» — Eysa Mesihning sépilgen qéni insanning gunahlrini tilep ularni pak qilidu. Habilning qéni bolsa intiqam dep hörkirep yighlaytti («Yar.» 4:10).

12:24 Yar. 4:10; Ibr. 10:22; 11:4; 1Pét. 1:2.

12:25 «...yer yüzide özlirige wehiy yetküzüp agahlandurghuchi» — mushu yerde Xudaning Musa peyghember arqiliq sözlighini körsitidu.

12:25 Ibr. 2:3.

12:26 «Emdi shu chaghta Xudaning awazi zéminni tewritiwetkenidi...» — «shu chaghta» — Xuda Sinay téghidin sözlighinde. «lékin emdi U: «Özüm yene bir qétim zéminnila emes, asmannimu tewritimen» dep wede qildi» — «Hag.» 2:6ni köring.

12:26 Hag. 2:5.

12:28 «tewretkili bolmaydighan bir padishahliqqa muyesser bolup, méhir-shepquetni ching tutup,...» — bashqa birxil terjimisi: «tewretkili bolmaydighan bir padishahliqqa muyesser bolghinimizdin minnetdar bolup,...».

12:28 1Pét. 2:5.

12:29 «Chünki Xudayimiz hemmini yewetküchi bir ottur» — bu sözler «Qan.» 4:24, 9:3dimu tépilidu.

12:29 Qan. 4:24.

13:1 Rim. 12:10; Ef. 4:3; 1Pét. 1:22; 2:17; 4:8.

13:2 Yar. 18:1; 19:1; Rim. 12:13; 1Pét. 4:9.

étinglar. Xorlanghanlarni özünglarmu tende turuwatqan bende süpitide yad étip turunglar...

⁴ Hemme adem nikahqa hörmət qilsun, er-xotunlarning yatidighan yeri daghsiz bolsun; chünki Xuda buzuqchılıq qilghuchılar we zina qilghuchılardin hésab alidu...⁵ Məngish-turushunglar pulperesliktin xaliy bolsun, barigha qanaet qilinglar. Chünki Xuda mundaq dégen: «Sendin esla ayrilmaymen, Səni esla tashlimaymen»...

⁶ Shunga, yüreklik bilen éytaalaymizki, «Perwerdigar méning Yardemchimdur, héch qorqmaymen, Kishiler méni néme qilalisun?»...

⁷ Silerge Xudaning söz-kalamini yetküzgen, silerning yétekchilirlarning ésinglarda tutunglar. Ularning məngish-turushining méwe-netjisige köngül qoyup qarap, ularning étiqadini ülgə qilinglar: —

⁸ Eysa Mesih tünügün, bugün we ebedil'ebedgiche özgermeydu! ⁹ Shuning üçhün, herxil gheyriy telimler bilen éziqturulup ketmenglar; chünki insanning qelbi qurbanlıqqa xas yémeklikler bilen emes, belki Xudaning méhir-shepqi bilen quwwetlendürülginu ewzel. Chünki bundaq yémekliklerge bérilip kéliwatqanlar ulardin héchqandaq payda körgen emes...

¹⁰ Bizlarning shundaq bir qurbangahimiz barki, ibadet chédirida xizmette bolghanlarning uningdin yéyish hoquqi yoqtur...¹¹ Chünki gunah tilesht süpitide soyulghan, qéni bash kahin teripidin eng muqeddes jaygha élip kirlilgen qurbanlıq haywanlarning téni bolsa qarargahning sirtigha élip chiqilip köydürülettı...¹² Shunga Eysamu Öz qéni bilen xelqni paklap Xudagha atash üçhün, sheher derwazisining sirtida azab chékip öldi...¹³ Shundaq iken, bizmu qarargahning sirtigha chiqip, Uning yénigha bérilip, Uninggha qaritilghan haqaretke ortaqlardash-

13:3 «Zindangha tashlanghanlarni ular bilen bille zindanda zenjirlengende yad étinglar» — «zindangha tashlanghanlar» we «xorlanghanlar» étiqadi üçhün ziyankeshlikke uchrighanlarni körsitidu. «xorlanghanlarni özünglarmu tende turuwatqan bende süpitide yad étip turunglar» — bu jékileshning menisi belkim: (1) özliringlar ajizlıqqa we jismani azablargha duch kelgenliklenglar tüpeylidin mushularni yad étip turunglar; (2) yaki Eysa Mesihning téni bolghan jamaet ezasi süpitide, hédashlıq we derdashlıq körsitenglar» dégenni bildüridu.

13:3 Mat. 25:36.

13:4 «er-xotunlarning yatidighan yeri daghsiz bolsun» — bashqa birxil terjimisi bolushi mumkin: «nikah herdaim hörmetlik ish, er-xotunluqlarun daghsizdur» — bu terjime toghra bolsa, asasiy menisi er-xotunluqlar, shundaqla er-xotunluqlar arisidiki muhebbetlik jinisiy munasiwet Xuda aldida yaxshi ishtur.

13:5 «Sendin esla ayrilmaymen, səni esla tashlimaymen» — Tewrat, «Qan.» 31:6-8.

13:5 Yar. 28:15; Mis. 23:8; Qan. 16:19; 31:6, 8; Ye. 1:5; 1Tar. 28:20; Pend. 15:16; Fil. 4:11; 1Tim. 6:6, 8.

13:6 «Perwerdigar méning Yardemchimdur, héch qorqmaymen, kishiler méni néme qilalisun?» — «Zeb.» 27:1, 118:6.

13:6 Zeb. 54:4; 56:4; 118:6-7

13:7 Ibr. 13:17.

13:8 «Eysa Mesih tünügün, bugün we ebedil'ebedgiche özgermeydu!» — muellip, bu heqiqetni del shu yétekchi qérindashlarning étiqadining jewhiridur, démekchi bolushi mumkin.

13:9 Yer. 29:8; Mat. 24:4; Yuh. 6:27; Rim. 14:17; 16:17; Ef. 4:14; 5:6; Kol. 2:16; 2Tés. 2:2; 2Tim. 4:3; 1Yuha. 4:1.

13:10 «Bizlarning shundaq bir qurbangahimiz barki, ibadet chédirida xizmette bolghanlarning uningdin yéyish hoquqi yoqtur» — bu «qurbangah» Eysa Mesih insanlarning gunahi üçhün mixlinip öltürilgen kréstni körsitidu. Mushu «qurbangahdin yéyish» bolsa uning qurbanlıqidin chiqqan, menggülik hayattiki hertürlük rohiy méwilerdin behrimen bolushtin ibaret bolidu.

13:11 «Chünki gunah tilesht süpitide soyulghan, qéni bash kahin teripidin eng muqeddes jaygha élip kirlilgen qurbanlıq haywanlarning téni bolsa qarargahning sirtigha élip chiqilip köydürülettı» — «Law.» 16:27ni köring.

13:11 Mis. 29:14; Law. 4:21; 6:30; 16:27; Chöl. 19:3.

13:12 «Shunga Eysamu Öz qéni bilen xelqni paklap Xudagha atash üçhün, sheher derwazisining sirtida azab chékip öldi» — démisekmü, Eysa Mesih ölidighan jay (Golgota) Yérusalémning sépiling sirtida idi. Mesihning bu «sirtqa chiqirilip öltürülüşü» kéyinki egeshkenlerge simwol bolghan bolup, Xudaning xelqi Mesihning hemrahlıqidin behrimen bolushi üçhün «sheherning sirtida», yeni öz yurti teripidin chetke qéqilishigha teyyar turushi kéreklikini körsitidu. Meshike egeshken Yehudiy xelq üçhün téximu shundaq idi. 13-ayettiki izahatlarni köring.

13:12 Yuh. 19:17,18.

liq béreyli.¹⁴ Chunki yer yüzide menggü mewjut turidighan shehirimiz yoq, belki kelgüsidi ki sheherge intilmektimiz.¹⁵ Shunga, Mesih arqiliq Xudagha qurbanliq süpitide medhiyilirimizni toxtawsiz atayli, yeni öz lewlimizning méwisi süpitide Uning namini étirap qilayli.¹⁶ Emdi xeyr-saxawet qilishni we baringlardin ortaq teqsimleshni untumanglar. Chunki Xuda bundaq qurbanliqlardin xursen bolidu.

¹⁷ Yétekchilirlargha itaet qilip, ulargha boysununglar. Chunki ular öz xizmitidin Xudagha hésab bérédighanlar bolup, hemishe jénínglardin xewer élishqa oyghaq turidu. Ularning bu ishi qayghu-elem bilen emes (chunki undaq bolsa silerge héch payda yetküzülmeydu) belki xushal-xuramliq bilen élip bérilsun.

¹⁸ Biz üçün dua qilip turunglar; chunki wijdanimizning pak ikenlikige, herbir ishlarda toghra yolda méngishni xalaydighanliqimizgha qayil qilindiq.¹⁹ Yénínglarga patraq qaytip bérishim üçün, dua qilishinglarni alahide ötünimen.

Dua

²⁰ Emdi menggülik ehdinging qéni bilen qoy padisining katta padichisi bolghan Rebbimiz Eysani ölüm din tirildürgüchi, xatirjemlikning Igisi bolghan Xuda.²¹ Eysa Mesih arqiliq silerge Özini xursen qilidighan ishlarni qildurup, silerni herbir yaxshi emelde takamullashurup iradisining ijrachiliri qilghay! Mesihke ebedil'ebedgiche shan-sherep bolghay! Amin!

Axirqi söz

²² Silerdin ötünimenki, i qérindashlirim, bu nesihet sözümgé éghir körmey qulaq salghaysiler; silerge mushunchilikla sözlerni yazdim, xalas.

²³ Qérindishimiz Timotiyning zindandin qoyup bérilgenlikidin xewerdar bolghaysiler. Yéqinda yénimgha kélip qalsa, men silerni yoqlap barghinimda u men bilen bille baridu.

²⁴ Barliq yétekchilirlar we barliq muqeddes bendilerge salam éytqaysiler. Italiyedin kelgenler silerge salam yollidi.²⁵ Méhir-shep qet hemminglarga yar bolghay! Amin!

13:13 «Shundaq iken, bizmu qarargahning sirtigha chiqip, Uning yénigha béríp...» — «qarargahning sirtigha chiqish» Mesihke egeshken Yehudiy xelqige nisbeten ibadetxanidiki qurbanliqlardin, shundaqla ulargha baghliq eqidiliridin waz kéchish bekmu haqaretlik ish idi. Xuddi Eysa Mesih Yérusalém sheher derwazisining sirtida mixlanganda haqaretke qarimighangha oxshash, xetni oquwatqan Yehudiy kitabxanlarmu kona eqidiliridin waz kéchishke we uning tüpeylidin uchraydighan haqaretke qarimay, Eysa Mesihke yüzlinishi kérek idi. «... Uning yénigha béríp, Uninggha qaritilghan haqaretke ortaq berdashliq béreyli» — Eysa Mesihge qaritilghan qarshiliq hem haqaretler bügünge qeder Uninggha we Uninggha tewe bolghanlarga qaritilip kelmekte. Qarangguluq beribir nurgha qarshi turidu, shunga Xudaning xelqi haman bir tereptin bolmisa bashqa bir tereptin ziyankeshlikke uchraydu.

13:14 Fil. 3:20.

13:15 «...öz lewlimizning méwisi süpitide Uning namini étirap qilayli» — «uning nami» mushu yerde Mesihning namini körsitidu.

13:15 Hosh. 14:3.

13:16 Fil. 4:18.

13:17 «ularning bu ishi qayghu-elem bilen emes ... belki xushal-xuramliq bilen élip bérilsun» — «ularning bu ishi»: (1) yétekchilerning xewer élish xizmiti, yaki: (2) Xudagha hésab tapshurush, yaki: (3) bu ikkisini körsitidu. Bizningche u hésab tapshurushini körsitidu.

13:17 Ez. 3:18; 33:8; Fil. 2:29; 1Tés. 5:12; 1Tim. 5:17.

13:19 «Yénínglarga patraq qaytip bérishim üçün, dua qilishinglarni alahide ötünimen» — «méning qaytip bérishim üçün» dégenlik belkim muellipning türmidin azad qilinishini körsitidu.

13:20 «menggülik ehdinging qéni bilen qoy padisining katta padichisi bolghan Rebbimiz Eysani ölüm din tirildürgüchi» — «menggülik ehde» toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

—«Xatirjemlikning Igisi bolghan Xuda» grék tilida: «xatirjemlikning Xudasi» — démek, xatirjemlik bergüchi hem Öz herdaim xatirjemlikte turghuchi Xudadur.

13:20 Yesh. 40:11; Ez. 34:23; Yuh. 10:11; 1Pét. 5:4.

13:21 «Xuda ... Eysa Mesih arqiliq silerge Özini xursen qilidighan ishlarni qildurup, silerni herbir yaxshi emelde takamullashurup iradisining ijrachiliri qilghay!» — «takamullashurush»ning bashqa terjimisi: «etrapliq teminlesh».

13:21 2Kor. 3:5; Fil. 2:13.

Qoshumche söz

Mezmunni qaytidin yekünlesh

Emdi muellip mushu tewrinip qalghan ibraniylargha qandaq gep qilidu? Ulargha qandaq medet béridu? Aldi bilen eng muhimi bolghan Xudaning sözi bilen, bolupmu Tewratta Mesihning kélishi we qilghan ishlari toghruluq xatirilengen bésharetler bilen bashlaydu. Herbir Yehudiy puqra üçün (shu dewrde) Tewrat, jümlidin Zebur tolimu nopuzluq idi; Xudaning bizge tapshurghan sözi del mushu dep qarilatti. Shuning bilen u: — (a) Tewratta xatirilengen bésharetlerdin we (e) u Eysa Mesihning yaratqan möjiziliri, tartqan azab-oqubetliri we ölümdin tirilgenlikini öz közi bilen körgen nurghun Yehudiy étiqadchilarning guwahliqidin delil élip mushu ishlarni ispatlaydu: —

(1) Mesih perishitilerdin üstün (1-2-bab)

(2) U Musa we Yeshua peyghemberlerdin üstün (3-4:13)

(3) Uning kahinliqi Lawiylargha tapshurulghan kahinliqtin üstün (4:14-7:28)

(4) U wasitichi bolghan yéngi ehde Musa peyghember arqiliq tüzülgen ehdidin cheksiz üstün turidu (8-9-bab)

(5) Tewrat dewridiki barliq qurbanliqlar Mesihning axirqi qurbanliqini aldin'ala kórsitidighan «bésharetlik kölenge» süpitide bolghan; Mesihning qurbanliqi ularning hemmisining ornini bésip ademlerni gunahlargha toluq kechürümige we menggülik hayatqa érishtüridu.

(6) Bulardin eng muhimi, Mesih Xudaning Oghli, shundaqla xudaliq tebiitide bolghanliqi üçün (Xuda teripidin yaritilghan emes, belki ezeldin Xuda bilen teng mewjut idi), insanlar Uninggha xuddi Xudaning Özige söz qilghandek söz qilishi we uni hörmetlishi kérek (mesilen, 1:1-14, 7:1-3, 13:8ni körüng).

2:10 Qandaq yol bilen bir ishni «Xudagha layiq keldi» dep hésablighili bolidu?

«Chünki pütkül mewjudatlar Özi üçünmu hem Özi arqiliqmu mewjut bolup turuwatqan Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda, ularning nijatining yol bashlighuchisini azab-oqubetler arqiliq kamaletke yetküzüşke layiq keldi»

Bu jümle peqet «Xuda özi «layiq körgendek» melum bir yol bilen ish körgen» dégenlik emes, belki Xudaning azab-oqubetni tartishliri arqiliq bizni qutquzush üçün Mesihni ewetkini «Uninggha layiq idi» dégenliktur. Bu ayette yene bir chong soal bar: — «Mesih (mukemmellik Uning eyni özidur!) qandaq yol bilen «kamaletge yetküzülüdu»?!

Birinchi nuqtida, buning ichidiki mene, Xuda Özining bu azad qilish emeli arqiliq alem aldida eslidiki exlaqiy shereptin téximu ulugh sherepke ige boldi, dégenlik. Biz Uning sheripini Mesihning Özide, bolupmu hemmidin roshen bolghan Uning kréstitiki ölümi arqiliq ayan qilinghan muhebbitining namayendisi bilen köz aldimizda téximu güzelleshtürülgen, dések bolmamdu?

«Ibraniylargha»

Ikkinchi nuqtigah kelsek, Mesih bowaq bolup tugulghan künide exlaq jehetide mukemmel we pütünley gunahsiz bolghanidi, emma Uning tartqan barliq azab-oqubetliri nuqtisidin mundaq dések bolidu: —

(a) U pütün insaniyetke kahin bolushqa heqiqiy chüshenchige ige bolghan (5:7-9ni körüng). Biz köp ehwallarda insanlar uchriqan azab-oqubetler we balayi'apetlerni, shundaqla némishqa Xudaning melum ishlarning béshimizgha chüshüshige yol qoyghanliqini chüshendürüshke ajizliq qilimiz. Lékin Mesihning tartqan azab-oqubetliridin biz yene shuni éytalaymizki, bundaq ishlarni Xudaning Oghli Öz béshidin ötküzgen bolghachqa, xuddi Xuda bu ishlarni Öz béshidin ötküzgendek derd-elemlirimizni pütünley chüshinidu.

(e) Mesihning Golgotada XudaAtisigha qurbanliq süpitide sunghan sap-ghubarsiz exlaq bolsa pütünley sinaqtin ötküzülgen sap-ghubarsizliqi idi. Undaq bolmighanda biz (yaki perishtiler, asmandiki hoquq-küchlermu) uning toluq gunahsizliqini qandaqmu biletuq?

(b) U tartqan azab-oqubetler arqiliq jamaet rohta «nikahlanghan qiz süpitide» özige baghlanghanidi. Bundaq «mukemmellik» Adem'atimizning «mukemmelleshtürülenliki» yaki «toluqlanghanliq»dek bolghan, dégili bolidu. Chünki Adem'atimiz «kem-kutisiz» yaritilghan bolsimu, biraq Xuda u toghruluq: **«Ademning yalghuz turushi yaxshi emes, Men uninggha layiq bir hemrah-yardemchi yaritimen»** dédi («Yar.» 2:18). Andin Hawa'animiz uning béqinidin élinip uninggha qoshulghanidi. Ular ikkilisi shu chaghda Xudaning «téximu mukemmel» obraz-süriti bolghanidi. Mesih mushuninggha oxshash yolda, Xuda teripidin jamaetning Özige baghlاندurulushi bilen «mukemmeleshtürülen» yaki «toluqlاندurulghan» (Ef.» 5:22-33nimu körüng).

3:7-4:13 «Xudaning aramliqi» we «shabat küni»

Bezi négizlik sözler

Xuda Israilni Misirdiki qulluqtin qutquzush bilen birge ulargha hemmidin awwal tapshurghan belgilimilerning biri «shabat küni» idi. Bu emeliyette «shenbe küni» bolup, heptining yettinchi küni idi (ibraniiy tilida «shabat»ning birinchi menisi «toxtash» bolup, u yene «yette» dégen söz bilen munasiwetlik). Bu künde Israillarning dem élishi ulargha Xudaning ularni qulluqtin azad qilghanliqini eslitetti. Adette qul üçhün héchqandaq «dem élish küni» bolmaydu; qulning hayati her künning yigirme töt saitime xojayinining ilkide bolup, igisi qachanla, néme buyrusa, derhal emel qilishi kérek bolidu. Emdi hazir Israillarda chong özgirish boldi: —

«Yettinchi küni Perwerdigar Xudayinggha atalghan shabat künidur; sen shu küni héchqandaq ish qilmaysen; meyli sen yaki oghlung bolsun, meyli qizing, meyli qulung, meyli dédiking, meyli buqang, meyli éshiking, meyli herqandaq bashqa ulighing, yaki sen bilen bir yerde turuwatqan musapir bolsun, héchqandaq ish qilmisun; shuning bilen qulung we dédiking sendek aram alalaydu. Sen özüngning eslide Misir zéminida qul bolghanliqingni, Perwerdigar Xudaying küchlük qoli we uzatqan biliki bilen séni shu yerdin chiqarghanliqini ésingde tut; shu sewebtin Perwerdigar Xudaying sanga shabat künini tutushni emr qilghan» (Tewrat, «Qan.» 5:14-15).

Shabat küni ularning hazir Xudaning qutquzushi bilen qul emes, belki azad ademler ikenlikige esletme idi.

«Ibraniylarğa»

Xudaning shu qanunliri astida barliq ademler, jümlidin qullarmu dem élish künidin behrimen bolghanliqi qiziq ish emesmu? Bügünki künde dunya boyiche «yette künlük hepte» hemme mediniyettin déğüdek orun alghan, köpinchi ademler (qaysi étiqadtin bolushidin qet'iynezer) her hepte bir künlük dem élishtin behrimen bolidu. Bu köp ellerning Tewrat-Injilni oqup shulardin Xudaning insanning aman-ésenliki we salametlikini qoghdaydighan tapshuruqlirida bolghan danaligini chüshinishidin kelgen wasitilik netijisidur.

Rebbimiz Eysa: **«Insan shabat küni üçün emes, shabat küni insan üçün békitilgen»** — dédi («Mar.» 2:27). Insanlarning Xuda teripidin aram élishi zörür qilip shekillendürülgen. Kishiler qullardek heptide yette kün ishlewse ularning salametliki shu derijide buzuliduki, dawamlıq ishlisi mumkin bolmay qalidu. Xudaning sözidin shu xulasige kelimizki, Mesihke baghligan étiqadchilarning herbiri öz salametlikini közlep qerellik dem élish aditini yétildurushni nishan qilishigha toghra kélidu. Köpinchi ademlarning heptide bir kün ish-xizmitidin toxtash imkaniyiti bolushi mumkin. Biraq heptining qaysi küni bolushi muhim emes.

Hemmimiz Yehudiy xelqige ularning Xudaning bu danaligini Tewratqa saqlap qalghanliqi (bezi waqitlarda ulargha bekmü qollaysız bolsimu), shundaqla pütkül dunyagha menpeet yetküzgenliki üçün minnetdar bolushimiz lazim.

Biraq «Xudaning aramliqi» we «shabat küni» dégen bu ishning buningdinmu chongqur ehmiyiti bar.

Israillar Xuda teripidin Misirdiki qulluqtin qutquzulup, chöl-bayawandin sergerdan bolup kézip ötüwaqtinida U Musa peyghember arqiliq ulargha kelgüsidi «aramliq» toghrisida sözligen. Mesilen, «Qan.» 12:9-10: —

«Perwerdigar Xudayinglar silerge bérighan aramliq hem mirasqa téxi yétip kelmidinglar. Biraq siler Iordan deryasidin ötüp, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip bérighan zémingha olturaqlashqandin kéyin, shundaqla U silerni etrapinglardiki barliq düshmenliringlardin qutquzup aram bergendin kéyin, siler aman-ésen turghanda,...» dégendek.

Shübbisizki, xalayıq mushu sözni anglapla «aramliq» belkim «sergerdan bolushimiz axirlishidighanliqini körsitidu» dep derhal oylap qélishi mumkin idi. Musa peyghember ölgendin kéyin Yeshua peyghember ulargha bashlamchi bolush rolini zimmisige élip ularni Xuda wede qilghan «Qanaan» zéminigha yéteklep bérıp, shu yerdiki butperes el-yurtlarni heydiwetti. Umu ulargha Xuda aramliq bergenlikini tilgha aldi. Mesilen, Tewrat «Yeshua» qismida: **«Perwerdigar Israilgha etrapitiki barliq düshmenliridin aramliq bérıp uzun waqittin kéyin...»** — dep xatirilengen (23:1).

Bu söz yet yüz yildin kéyin Sulayman padishah muqeddes ibadetxanini qurghandin kéyin uning teripidin qaytilangan: —

«Wede qilghinidek Israilgha aramliq ata qilghan Perwerdigar mubareklensun; Öz quli Musa arqiliq qilghan güzel wediliridiki bir sözmu emelge ashurulmay qalmidi» («1Pad.» 8:56).

Emdi hazir mulahizimizni dawam qilayli: —

«Ibraniylargha»

«Ibraniylargha yézilghan xet»niki «shabat küni» we «Xudaning aramlıqi» toghruluq telim

Muellip birnechche muhim nuqtini ayan qilishqa tirishidu: —

(1) Xuda Zeburdiki 95-küye Dawut peyghember arqiliq Öz xelqige «**Awazimni anglighaysiler**» we shundaq qilip «**Aramliqimgha kirsenglar idi**» dep murajiet qilghan.

(2) Bu söz Israillar chöl-bayawanda sergerdan bolup yürgende könglide «aramliq»ni oyilghinidin töt yüz yıl keyin ulargha éytilghan. Shuning üçün ibranıy étıqadchılargha bu xetni yazghan muellip reddiye bergüsiz mentiq bilen körsetkende: «**Eger Yeshua peyghember Israillarnı aramlıqqa kirküzgen bolsa idi, Xuda keyin yene bir aramlıq küni toghruluq démıgen bolatti**».

Emdi Israillar hetta Dawut peyghemberning dewridimu bu «aramliq»qa kirmigen bolsa, uning néme menisi bar bolidu? U «düşmenliringlardin aram élish» dégendin ziyade artuq ishni körsetken we körsitidighan bolsa kérek.

(3) «Ibraniylargha»da muellip diqqitimizni Xudaning alemni yaritish jeryanigha we «yettinchi (shabat) küni»ge qaritip «Xudaning aramlıq» déginining chongqur menisini échip béridu (4:4). Xudaning alemni yaratqandin keyin «aram élishi» charchap ketkenliki tüpeylidinmu? Emdi «Xuda aram aldi» dégen zadi qandaq ish? U Özı hemme nersini yaratqandin keyin, Özining ijad qilghanlıridin «rahatlinip» huzur élishini körsetmemdu? Tewrat «Yarıtılısh» dégen qismini oqughanséri, mesilen, 1:4, 10, 18, 21, 25 we bolupmu 31de del bundaq ish puritilidu: — «**Xuda hemme yaratqinigha qarap turdi, mana ularning hemmisi intayin yaxshi idi**». İnsan «**Xudaning obrazi boyiche yarıtılghan**» bolup, birer ijadiyetni barlıqqa keltürgendin keyin, uningdin huzur élip oxshashla «aram almadu»? Buninggha yene ispat bolup «Mis.» 31:17nimu körüng: «**Chünkü Perwerdigar alte kün ichide asman bilen zéminni yarıtıp, yettinchi künide aram élip rahat tapqanıdı**».

«Xudaning aramlıqi» uning jismaniye jehette «charchighini»din eslige kélishi emes, belki ibranıy tilidiki «shabat» dégen sözning menisini öz ichige alghan huzurlinishni körsitidu. «Shabat»ning birinchi menisi «toxtash», uning «aram» dégen menisimu bar (ibranıy tilida «aram» dégen söz «nuxam» bilen bildürülıdu. Bu sözdin «Nuh» dégen isim chiqıdu («Yar.» 5:29ni körüng).

(4) «Ibr.» 4:10de Muqeddes Roh bizge «Xudaning aramlıqi», shundaqla heqiqiy aramlıq toghrisida tebir berıp menisini mundaq roshen qılıdu: —«**Xudaning aramlıqigha kirküchiler xuddi Xuda «Öz emel-ishlıridin aram alghan»dek, özlirining ishlıridin aram alıdu**».

Emdi «**Xudaning aramlıqigha kirish**» töwendikidek ikki ishni öz ichige alıdu: —

(1) Öz emellirimizdin toxtash; 6:1din biz uningsiz barlıq emellirimizning «**ölük emeller**» yaki «**ölük ishlar**» bolidighanlıqını öginimiz.

(2) Barlıq yollirimiz, oylerimiz, hayatimizni Xudaning qoligha tapshurushimiz lazımu; u chaghda U bizde ishleshke bashlaydu. Biz bolsaq bizning öz ejrimizdin emes, belki (Adem’atimiz mewjut bolghan birinchi künide bolghandek) Xudaning ejridin huzurlinishqa bashlaymız.

«Ibraniylarga»

Lékin biz huzurlinidighan «Xudaning ejri» hazir Uning alemni yaritish ejridin köp ashqandur. Chünki Xudaning pütkül alemni yaritishi peqet sözi bilen élip bérildi. Lékin hazir biz üçhün «yéngi yaritilghuchi» bardur. U bolsa Mesihning kréstlengende azab tartishidin bolghan shereplik netije-ejridur. Uning shu yerde towlap **«Tamam boldil!»** dégen jakar sözige qarang («Yuh.» 19:30). Berheq, qedirlik oqurmen, özingiz Mesihning ejir-ghelibisidin huzurlinish aramligigha kireleysiz; sizmu rosul Pawlus bilen: **«Men Mesih bilen bille kréstlengenmen, lékin mana, yashawatimen! Lékin yashawatqini men emes, belki mende turuwatqan Mesihdur. We méning hazir etlirimde yashawatqan hayat bolsa, méni söygen we men üçhün Özini pida qilghan Xudaning Oghlining iman-étiqadidindur»** — U Özï hazir mende ish körïdu» dégüchi bolisiz («Gal.» 2:20). Shuninggha oxshash, muellip mushu yerde **«Shabat künidiki bir aramlıq Xudaning xelqini kütmekte»** dep élan qilidu.

«Kol.» 2:17de rosul Pawlus Tewrattiki barlıq belgilimilerni, jümlidin «shabat küni» toghrisidiki belgilimini Mesihde kelgüside bolidighan réallıqning «bésharetlik kölengge»si dep élan qilidu. Bu söz intayin heyran qalarlıq bayan bolsimu, uninggha ishinishimiz kérek; chünki bu Pawlusning özining sözi emes, belki Xudaning sözïdur. Démek, Musa peyghember arqılıq «shabat küni» békitilgendin buyan (buningdin 3500 yillar burun) pütkül Yehudiy xelqi hazirqi zamandiki **bizlerni dep** shu künde (her shenbe künde) qolaylıq bolsun qolaysız bolsun aram élish prinsipida ching turup kelgenidi; Xudaning ularning aramigha bolghan meqsiti, «Mesihde bolghan aramlıq»ni körstishtin ibaret idi.

Biz yene Yeshaya peyghemberning Israilgha shabat küni toghruluq éytqan munu sözlirini oqusaq belkim shabat küningin Israilgha nisbeten bolghan ehmiyiti toghrisida téximu chongqur uqumgha érisheleymiz: — **«Eger sen «shabat» (aram élish) künde qedemliringni sanap mangsang,**

Yeni Méning muqeddes künimde özüngningki könglüngdikilerni qilmay,

Shabatni «xushallıq»,

Perwerdigarning muqeddes küni «hörmetlik» kün dep bilseng,

Hem uni hörmetlep,

Öz yolliringda mangmay,

Öz bilginingni izdimey,

Quruq parang salmisang,

Undaqta sen Perwerdigarni könglüngning xushallıqı dep bilisen,

Hem Men séni zémindiki yuqiri jaylarga mingüzüp mangdurimen;

Atang Yaqupning mirasi bilen séni ozuqlandurimen»

— Chünki Perwerdigar Öz aghzi bilen shundaq söz qildi» («Yesh.» 58:13-14)

Mushu sözni rohiy jehettin Mesihde bolghan nijatimizgha tetbiqlisAQ shundaq dégili boliduki, Mesih bizning hayatimiz bolsila, meyli biz jismaniy jehette emgek qilayli, intayin aldirash bolayli yaki yéngilinayli étiqadchi kishi üçhün «Her küni shabat küni bolidu!». Démek, sirttin qarighanda aldirash bolsaqmu ichki dunyayimizda biz Uning alahe-hemrahlıqıda bolghach her küni aramlıqta turmaqtimiz. Chünki **«Ish körgüchi we yashighuchi Udur, Men emes»** («Gal.» 2:20). Manga nisbeten bugün «bir shabat küni» bolsa emdi Xuda méning toghramda Yeshaya peyghemberning sözi bilen: «Sen derweqe öz yolungda mangmaywatisen, özüngning bilginini qilmaywatisen, quruq parang salmaywatisen (démek, derweqe Méning yolumda méngiwatisen)» — dégüchi bolidu we shuning üçhün u mundaq wede qilidu: —

«Ibraniylargha»

«**Sen Perwerdigarni könglüngning xushalliqi dep bilisen,
Hem Men séni zémindiki yuqiri jaylarga mingüzüp mangdurimen;
Hem atang Yaqupning mirasi bilen séni ozuqlandurimen.
...Perwerdigar shundaq dégen!**» (Yesh.» 58:14).

Bu némidégen ulugh miras-he!

Emdi étiqadchilar «shabat küni» (shenbe küni) (yaki uning ornini basqan bolsa yekshenbe küni)ni «dem élish» süpitide tutushi kérekmu? Eger bu soalni qoysaq, bizning Mesihning biz üçün qilghan ulugh ishini, shundaqla «Ibraniylargha»ning muellipining uning toghruluq bolghan telimlerini téxi chüshenmigenlikimizge ispat béridu. Rosul Pawlusning bu témida éytqan sözlirini «Kol.» 2:16-17din neqil keltüreyli: —

«**Emdi héchkimning yémek-ichim, héyt-bayramlar, «yéngi ay» yaki shabat künler jehetliride silerning üstünglardin höküm chiqirishigha yol qoymanglar; bu ishlar bolsa bir kölengge, xalas; uning jismi bolsa Mesihningkidur!**»

Shabat küni (shundaqla Xuda Israilgha békitken kaléndardiki bashqa barliq alahide ibadet héytlimu) bizge bir «kölengge»dur; lékin mushu künlerning «jismi» bolghan Mesih bizde bolghaniken, étiqadchilarning shabat (shenbe) künila emes, herqandaq bir künni alahide tutushi kérek emes. Bu prinsip yekshenbe küni (bezi étiqadchilar «yekshenbe küni shabat küning ornigha qoyulghan» dep telim béridu), «rozhdéstwa» («milad héyti»), «pasxa héyti» we barliq «Mesihiy héytlar»ni öz ichige alidu. Shuning üçün **«héchkimning héyt-bayramlar, «yéngi ay» yaki shabat künler jehetliride silerning üstünglardin höküm chiqirishigha yol qoymanglar»** — Démek, héchkimning mesilen, «Sen shenbe künni «dem élish küni» süpitide tutushung kérek» yaki «Sen biz bilen bille rozhdéstwa bayrimi tebriklimiseng bolmaydu» dégendek sözlirige yol qoymasliqimiz lazim. Bundaq sözni qilghanliq Mesihde bolghan erkinlik inawetsiz qilinghinigha barawerdur («Kolossidikilerge»diki «qozumche söz»imizni körüng).

Tarixiy ispat barki, Rim impériyesi dewride (bolupmu impériye hökümiti étiqadchilargha ziyankeshlik qilghan mezgillerde) «Mesihge baghlanghanlar daim dégüdek yekshenbe küni tang seherde yighilip, shu künde Mesihning ölümün tirilishini tebriklep ibadet qilishatti» (Mesih yekshenbe künde tirilgen). Bu künlerdin kéyin, «Qeyser» impérator «Men xristian bolay» dep hemme ademni butpereslikni tashlap «xristian bolush»qa mejburlimaqchi bolup pütkül Rim impériyesi «xristianlashqan»idi. Buning bir netijisi, yekshenbe küni impériye boyiche dem élish küni dep békitilgen. Kéyin, dunya boyiche köp bashqa eller ularni ülgé qilip oxshash shu künni dem élish küni qilip békitken. Emma bu bir békitilgen adet, xalas. Injildiki héchqandaq yerde «yekshenbe küni «dem élish küni»dur» dégen körsetme mewjut emes.

Elwette, herqaysimiz **xalisAQ** herqandaq künni özimizge alahide dua qilish, ibadet qilish, tebriklesh küni yaki shuningdek peqet dem élish küni qilip tallap békitish erkinlikimiz bar. Rosul Pawlusning «Rim.» 14:1-17de (xatirilengen) bu ishlar toghrisiki roshen körsetmilirini körüng. Eysa Mesihning jamaitide yémek-ichmek yaki alahide birer küni üstide héchqandaq talash-tartish qet'iy bolmisun; bundaq mesililer herbir étiqadchi pütünley öz wijdanida Xuda aldida hel qilish kérek bolghan ish, xalas.

Axirida yuqiriqi éytqinimizni qaytilaymizki, «Insanlarning Xuda teripidin aram élishi zörür qilip shekillendürülgen». Xudaning sözidin élinghan umumiy prinsiplargha asasen

«Ibraniylargha»

shundaq qaraymizki, Mesihde bolghan her ishengüchi özining aman-ésenliki we salametlikini dep özi qerelide jismaniy aram élish aditini békitishke köngül bölüşige toghra kélidu. Biraq buning qaysi waqitlarda yaki qaysi künlerde bolushi muhim emes. Bu ish herbirimizning öz alahide ehwalimizgha qarap Xudadin danaliq we körsetmini izdesh arqiliq hel qilidighan bir ishtin ibarettur.

6:1-2

«Shuning üçün, Mesih toghrisidiki deslepki asasiy telimde toxtap qalmay, — yeni qaytidin «ölük ishlar»din towa qilish we Xudagha étiqad baghlash, chömüldürülüşler, «qol tegküzüş», ölgening tirildürülüşü we menggülik höküm-soraq toghrisidiki telimlerden ul salayli dep olturnay, mukemmellikke qarap mangayli».

Mushu yerde bu «asasiy telimler»din ikkisi üstide azraq toxtilimiz: —

(1) «Chömüldürülüşler toghrisidiki telim»

Pawlusning «birla chömüldürülüş bardur» dégin üstide «Efesusluqlargha»diki «qoshumche söz»imizni hemde «Sünnet we chömüldürülüş» üstide «Kolossiliklerge»diki «qoshumche söz»imizni körüng. Muqeddes yazmilarda tilgha élinghan «chömüldürülüşler» töwendikidek: —

(a) Yehya peyghember yürgüzgen towa qilish hemde kélidighan Qutquzghuchigha bolghan étiqadni bildürüş üçün (sugha) chömüldürüş.

(e) Yehya peyghemberning Eysa Mesihni chömüldürüşü («Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng).

(b) Eysa Mesihning muxlislari Öz namida yürgüzgen étiqadchilarni (yene towa qilish hemde kélidighan Qutquzghuchigha étiqadini ipadilesh üçün) sugha chömüldürüş («Yuh.» 3:22, 4:1-2).

(p) «Rosullarning paaliyetliri»de xatirilengen, étiqadchilarning Reb Eysa Mesihge étiqadini bildürüş üçün Uning namida bolghan chömüldürüş (yeni «Ata, Oghul we Muqeddes Rohning nami bilen sugha chömüldürüş («Mat.» 28:19 we izahatni körüng). Bu sugha chömüldürülüş arqiliq insanlar Xudadin Özining ulugh «Muqeddes Rohqa chömüldürülüşü»ni ötünidu.

(t) «Muqeddes Rohqa we otqa chömüldürülüş» («Mat.» 3:11, «Mar.» 1:8, «Luqa» 3:16, «Ros.» 8:5-8, 2:38)

(j) Mesihning azab-oqubet, ölüm we gunah ichide chömüldürülüşü («Mar.» 10:38-39, «Luqa» 12:49-50). Bashqa chömüldürülüşlerning hemmisi buni asas qilghan («Ef.» 4:5).

(2) «Qol tegküzüş»

Oqurmenler Tewrattin tépididighan «qol tegküzüş»ke dair misallardin shu yerdiki muhim chüshenchining «bir bolush» yaki «bir salahiyitide bolush» dégen menide ikenlikini köreleydu. Köpinche waqitlarda qurbanliq qilghuchi (meyli addiy puqra bolsun yaki kahin bolsun) qurbanliq bolghan haywanning béshigha qolini tegküzüp («Law.» 1:4, 3:2, 4:4, 4:15, 4:24, 8:14, 16:21, «Chöl.» 8:12, «2Tar.» 23:29) Xudagha: «Bu haywan méning ornumda (sanga ibadet qilish, rehmet éytish, gunahlimni tileshten köydürilsun)» deydu. Gunahlini tileshten köydürilsun bolghan qurbanliqlarni sunganda qurbanliq qilghuchi uninggha qol tegküzgende bezide yene «Méning gunahlim bu haywanning üstige qoyulghan» dep gunahlini Xuda aldida iqrar qilatti.

«Ibraniylarğa»

Injil dewride bolsa «qol tegküzüş»ning muhim chüshenchisi «bir bolush» menisidimu bolidu. Biraq Injilda qol tegküzgüchi qol tegküzülgen kishige «Bu ademning hajetliri méningki bolghandek bolsun» dep uning ornida dua qilishni bildürüş üçün shundaq qilidu. Reb Eysa daim dégüdek késel ademler üçün dua qilghinida («Mat.» 8:3, 20:34, «Mar.» 5:23, 6:5, 8:23-25) we balilargha bext tiliginide üstige qol tegküzgenlikini körimiz. Uning muxlisirimu oxshash ishni qilatti («Mar.» 6:13, 16:18). Jamaet ichide késel bolghanlar üçün dua qilinghanda, may sürüp mesihlesh bilen («Yaq.» 5:14) qol tegküzüşke toghra kélidu. Jamaetning sugha chömüldürülgen kishilerge Muqeddes Rohning chömüldürüşini tiliginide, ulargha «qol tegküzüş» «Silerning ornunglarda bolup silerge Muqeddes Rohni tileymiz» dégenni bildüridu («Ros.» 8:15-17, 9:17, 19:6). Alahide xizmetke ayrilghanlar üçün üstige «qol tegküzüş» «I Reb, bular bizning ornımızda xizmet qilmaqchi, biz Séning aldingda ularning xizmetteki barliq hajitidin chiqqaysen dep dua qilimiz» dégenni bildüridu («Ros.» 6:6, 13:3, 14:23, «1Tim.» 4:14, 5:22, «2Tim.» 1:6).

6:6 Étiqadın chékinip ketkenler qaytidin towa qilalamdu?

«Chünki eslide yorutulup, ershtiki iltipattin tétighan, Muqeddes Rohtin nésip bolghan, Xudaning söz-kalamining yaxshiliqini hem kelgüsi zamanda ayan qilinidighan qudretlerni hés qilip baqqanlar eger yoldin chetnigen bolsa, ularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes. Chünki ular öz-özige qilip Xudaning Oghlini qaytidin kréstlep reswa qilmaqta».

Mesihge étiqad baghlighan andin étiqadidin ténip ketken yaki éghir exlaqsizliqqa tiyilip chüshkenlerdin bu sözlerni oqup manga zadi Xudaning yénigha qaytidighan yol barmidu dep qorqidighan köp ademler bolghan we bolmaqta. Bundaq ehwalda adem qattiq qorqmisa, u uchigha chiqqan exmeq, elwette. Biraq bu sözlerni xettiki aldi-keyni mezmumlar bilen teng oqup chüshinishimizge toghra kélidu. Ésimizde barki, ushbu mektup «öz yurtining qélipigha qaytidin chüshüp, «kona ehde» boyiche ibadetxanigha qaytip shu yerde Tewratta telep qilinghan qurbanliqlarni sunushqa mejburlinip türlük bésimgha uchrup kelgen ibranıy étiqadchılargha yézilghan. Ular shu bésim astida tewrinip qalghanlıqı töwendikidek ikki sewebning biridin yaki ikkısıdin bolghan: —

(1) Xudaning heqiqeten Lawıylargha tapshurghan qurbanlıq tüzümını emeldin qaldurghanlıqıgha, shundaqla Mesihning tartqan azab-oqubetliri heqiqeten «axırqı birdınbir qurbanlıq» ıkenlıkıge bolghan guman;

(2) Étiqad tüpeylidin öz yurtdashlıridın bolghan ziyankeshlikke yaki chetke qéqılıshqa berdashlıq bérishni xalımaslıqı. Shúbhisizki, beziliri: «İbadetxanigha bérıp, qurbanlıqlarnı sunushtın toxtımisam, lékin könglümde Mesihge yoshurun ishensem, héchkim étiqadımni bılmise bolıwérıdu; hemmeylen méni ózidek «ıxlasmen Yehudıy» dep qaraydu» dégendek oyda bolatti.

Bırınchı mesile üstide muellip gumanlarnı yoqıtıp, kem dégendimu alte terepte Mesih Xudaning burun kelgen barlıq xızmetkarlıridın cheksız üstünlükte turghanlıqını, uning qurbanlıqı derheqiqet «axırqı qurbanlıq» ıkenlıkını körsıtıdu.

İkkinchı nuqtıda (yurttikilerdin qorqush) bolsa, ulargha insanlargha nésip qılınıp chüshürülgen eng yüksek chaqırıqtın chékingenler yéngi ehvide yetküzülgen méhir-shepqetke layıq emes dep körsıtıp éniq agahlandırıdu. 11-babta u peyghemberlerning

«Ibraniylarga»

hemmi déguidek we étiqad yolida «yol bashlamchi» bolghan Xuda ehli hetta öz yurtdashliri teripidinmu chetke qéqilip ziyankeshlikke uchrup kelgenlikini körsitidu. U intayin ochuq-yoruk sözler bilen ene shundaq «yurttikilerdin qorqush»ta bolup, ularning hörmitige érishey dep koniliq boyiche qéliplishishni peqet **«gunahlar ichidiki lezzetlerdin waqitliq behrimen bolush»** dep eyibleydu (11:25). Özining gunahlarini tileshtash üçün Musagha chüshürülgen qanun boyiche békitilgen qurbanliqlarni sunuwergerler xatalishipla qalmay, belki Mesihning qurbanliq emelige dagh keltürüp uni haqaretligenge barawer ish qilghan bolidu; chünki ularning sunghan qurbanliqliri (qoy-kala qatarliqlar) del shu ishning özi bolidu. Bu: —

(1) Mesihning gunahkarlarni qutquzush emel-xizmiti téxi tügmidi déyish;

(2) Xudaning emeldin qaldurghinini yenila ching tutup, Mesihning qurbanliqla kupaye bolmaydu dep Uningdin ténish. Muellipning sözi boyiche bolghanda: **«Ular Xudaning oghlini qaytidin kréstlep reswa qilmaqta»**.

Shunga muellipning dégini «Xudaning yénigha qaytish yoli mewjut emes», dégenlik emes, belki ular Mesihning qéshigha qaytay dése kona tüzümdin hem uningdiki qurbanliqtin qet'iylik bilen qol üzüshi, shundaqla yurttin kelgen xarliq we ziyankeshlikke qarita Mesihning bularni közge ilghuchiliko yoq déginidek berdashliq bérishi kérek idi (12:1-2).

7:3

«Uning atisi yoq, anisi yoq, nesebnamisi yoq, künlirining bashlinishi we hayatining axirlishishi yoqtur, belki u Xudaning Oghligha oxshash qilinip, menggülik kahin bolup turidu»

Melkizedek dégen kishi toghruluq heyran qalarliq bu bayangha qarap uni zadi kimdu, dep qélishimiz mumkin. Diqqet qilimizki, muellip «uning ata-anisini körsitidighan nesebnamisi yaki tughulush xatirisi yoq» dégen emes, belki uning héchqandaq ata-anisi yaki tughulush ishi yoqluqini ochuq deydu! Uning Ibrahim bilen körüshüshke chiqqan chaghdiki weqening xatirisini qaytidin oqung. U héchqandaq tonushturulush yaki chüshendürülüş bolmighan halda tarix shepilirige kirip kélidu. Biraq Ibrahim ikkilenmey uning kahinliqini tonup yétidu we uning özi üçün bext tiliginini qobul qilidu. **«Shühhisizki, bext tiligüchi bextke érishküchidin üstündür»** (7:7).

Uning heqiqeten **«künlirining bashlinishi we hayatining axirlishishi yoq»** dégenlikning menisi shühhisizki, Xuda Özi menggülik bolghandek umu menggüliktur. Shunga biz shu birla xulasige kélishimiz toghridurki, Melkizedek Reb Eysaning tughulushidin ilgiriki Uning bir körünüshi idi. Tewratqa Uning mushundaq ayan bolushliri bayan qilinghan xatirilerdin birneche misal bar. Mesilen, U **«Perwerdigarning Perishtisi»** yaki **«Perwerdigarning qoshunining Serdari»** süpitide körüngende — «Perwerdigarning Perishtisi» xuddi Xuda Özi sözligenek sözleydu hemde Uninggha Xuda dep ibadet qilinidu we U shundaq ibadetni qobul qilidu. Mesilen, «Yar.» 16:6-13, 18:1-33, 22:11-19, «Yeshua» 5:13-6:5, «Hak.» 2:1-4, 6:11-24, 13:1-23, «Mik.» 5:1-2. «Zek.» 12:8ni körüng. Melkizedek dégen isimning menisi: — **«..birinchidin Heqqaniyet Padishahi»... we u «Salémning padishahi»mu bolup, menisi «Amanliq padishahi» dégenlik**. Bu bayan toghruluq oyylasaq, bundaq ataqlar bilen atilidighan peqet birdinbir zat bar — U Reb Eysa Özidur. Shunga biz **«Melkizedekning kahinliq tüzümi boyiche»** yaki «tipi boyiche» peqet ikki kahin bar, ular ikkisini emeliyette bir zat dep ishinimiz. Bu zat bolsa Melkizedekning

«Ibraniylargha»

salahiyitide görünüp, Özining «kahinliq tüzüm»ini békitkendin kéyin, Özi kélip mushu tüzümdiki ikkinchi, shundaqla axirqi **«menggüge kahin bolghan»** Reb Eysa Özidur.

10:19-20

«Shuning üçün, ey qérindashlar, Eysaning qéni arqiliq eng muqeddes jaygha kirishke jür'etlik bolup, (U bizge échip bergen, ibadetxanining perdisidin (yeni, Uning et-ténidin) ötidighan shu yipyéngi, hayatliq yoli bilen)»...

Bu ayettiki **«perdisi (yeni, uning et-téni)»** dégen bayan bizge Eysaning özi toghruluq chongqur bir chüshenchini échip béridu. Uning ölidighan deqiqide ibadetxanidiki «muqeddes jay» we «eng muqeddes jay» otturisdiki (10 santimétr qélinliqta) perding üstidin tégigiche yirtilip ketkenlikini esleyimiz («Mat.» 27:51). Bu ish arqiliq héchqandaq shübhe qalmayduki, Xuda Mesihning ölümü arqiliq Özining biwasite huzurini biraqla échiwetkenlikini körsetken. Buningdin ilgiri peqet bash kahin yilda peqet melum bir künila «perde arqiliq» eng muqeddes jaygha kireleydighan birdinbir adem idi. **«Biraq, «eng muqeddes jay» dep atalghan ikkinchi bölümge peqet bash kahin yilda bir qétimla kiridu. Kahin u yerge öz gunahliri we xelqning nadanliqtin ötküzgen gunahliri üçün atalghan qurbanliq qénini almay kirmeydu»** (9:7).

Yer yüzidiki ibadetxanining perdisi Mesihning téni biz üçün yirtilghandek yirtilghan. Muqeddes «ibadet chédiri» bolghan dewrde we kéyin Sulayman padishahning dewridiki ibadetxanidimu perde keynide Xudaning eyni shan-sheripi (ibranii tilida «shékeynah») julalinip parlap turatti («Mis.» 40:34-38, «2Sam.» 6:2, «1Pad.» 8:1-12, «2Pad.» 19:15, «1Tar.» 13:6, «2Tar.» 5:5-14, «Zeb.» 80:1, 99:1, «Yesh.» 37:16ni körüng). Musa peyghember Xudaning huzurida turup chiqqandin kéyin («Mis.» 34:29-30) xelq uning Xudaning eks étilidighan sheripi bilen parlaydighan chirayigha qarashqa berdashliq bérelmeydighanliqi üçün, ularning turup Xudaning sözini anglishigha imkaniyet yaritish üçün chirayining üstige perde tartishi kérek idi (33-35).

Muqeddes ibadet chédirining perdisi we hetta chédirning özimu shu rolni oynaytti. Eger Xuda toluq shan-sheripi ichide arimizda ayan bolghan bolsa, gunahsiz bir insan Uninggha qariyalmaytti, lékin hemmimiz gunahkar bolghandin kéyin bu körünüşke qandaqmu qariyalaymiz? Insan quyashqa qarap turalamdu? Shuninggha oxshash, ibadet chédiri Xudagha nisbeten (1) Öz xelqi Israilning otturida (shan-sheripini perdiligen halda) turushigha yar bergen; (2) Israil xelqining kahinliq tüzüm, shundaqla qurbanliqlar arqiliq Özi yeqinlishishigha imkaniyet bergen. Eysa tughulghanda rosul Yuhanna mundaq bayan qilidu: **««Kalam» insan boldi hem arimizda makan qilip (grék tilida «chédir tikip) yashidi. U méhir-shep qet we heqiqetke tolghan bolup, biz Uning shan-sheripini, yeni Atimiz Xudaning birdinbir yégane Oghlining shan-sheripini körduq»** («Yuh.» 1:14). Xudaning shan-sheripi bir insanda mujessemleshti; Yuhanna we uningdek Mesihge egeshkenlermu Xudaning shan-sheripini «kötüreligüdek derijide» körüşke nésip idi. Démisekmu, ular körgen shan-sherep peqet iman-étiqad baghliganlarga échildi. Xuda Eysani muxlisleri aldida shan-sherep bilen ulughlighan waqti buninggha bir misal bolidu («Mat.» 17:1-13) lékin yene bashqa waqitlarda Eysa «sirtqi parlaqliq»i bilen körünmegini bilen, muxlisleri Uning ichidiki büyük shan-sheripini roh-qelbide körüp yetken (mesilen, «Yuh.» 2:1-11, bolupmu 11-ayetni körüng).

«Ibraniylarga»

Muellipning köz aldimizdiki mushu ayette **«perdisi (yeni, uning et-téni)»** déginidin biz Mesihning shan-sheripi (shuningdek Xudaning shan-sheripi)ning insangha ayan qilinghan eng ulugh namayendisi bolsa, del U tartqan azab-oqubetler we ölümidé Uning téni, yeni «perde»ning yirtilghinida bolghan, dep qaraymiz. Mushu yol bilen Xudaning huzurigha kiridighan yol bizge échilghan, shundaqla mushu yol bilen Xudaning tengdashsiz, hemmidin üstün turidighan muhebbitining cheksiz shan-sheripining chongqur teglirini köreleydighan bolduq! Uning **«ademning bilip yétishidin hessilep éship chüshidighan»** bu muhebbiti bilen U **«héch gunah ötküzimigen»** Öz yégane Oghlini **«bizni dep gunahning özi qildi; meqsiti shuki, bizning Uningda Xudaning heqqaniyliqi bolushimiz üçündür»**. Hemdusana!

10:22

«Dillirimiz wijdandiki bulghunushlardin sépilish bilen paklanghan we bedinimiz sap su bilen yuyulghandek tazilanghan halda étiqadning toluq jezm-xatirjemliki we semimiy qelb bilen Xudagha yéqinlashayli!»

Bu ayet üstide qisqiche toxtalghumiz bar. **«Bedinimiz sap su bilen yuyulghandek tazilanghan halda»** dégen ibare néme ishni körsitidu? U ibadet aldida ténimizni yuyush yaki ghusul qilish kérek dégenlikmu? Rebbimiz Eysa Mesihning bundaq ishlar toghruluq bolghan telimi tolimu roshendur. Xuda insanning sirttiki pakizliqigha anche köngül bölmeydu («Mar.» 7:1-23ni körüng), belki insanning ichki dunyasigha daim qaraydu. Duadin burun qolini yughan, emma köngli napak kishining duasi Xuda aldida qet'iy qobul qilinmaydu. Shunga mushu yerde muellip héchqandaq jismani yuyush yaki jismani «sap su»ni körsetkini yoq. Ayette u yene **«dillirimiz ... sépilish bilen paklanghan»**ni tilgha alidu; lékin bu sépilish sirttiki ish emes, belki insan qelbide (Muqeddes Rohning Mesihning qénini qelbimizge tetbiqlishi arqiliq) yüz bérighan ish. Shuninggha oxshash «ténimiz yuyulghan halda» «sap su» dégen ibariler köchme menide bolidu. Shübbhisizki, uning közde tutqini eslidiki Lawiyliq kahinlarning Xudagha yéqinlashish yoli idi. Ularning «pakizlinishi üçün» tenliri üstige qurbanliqlarning qéni yaki «kafaret süyi» sépilishi kérek idi. Xudagha yéqinlashish üçün ular (1) chong das («déngiz») ichide pütkül tenliri yuyulushi; (2) qurbanliq qanliri üstige sépilishi; (3) muqeddes may bilen «mesihlinish»i kérek idi («Law.» 8:6, 23-24, 30). Muellip bu ishlarni köchme menide bizge tetbiqlaydu. Rosul Pawlus bizge, Mesih Öz jamaitini **««chong das», yeni Xudaning sözi»de** yuyup pak qilidu, dep uqturidu («Ef.» 5:25-27). Shunga muellip mushu yerde köchme menide söz qilidu, «sap su» — bizning gunahlimizni pash qilidighan hemde ichki dunyayimiznimu, sirttiki ish-heriketlimiznimu toghrilaydighan towa qilishtiki emeliy basquqlargha körsetme bolidighan Xudaning sözini körsetken bolsa kérek. Shuning bilen Xudaning sözi bizni Xudaning Muqeddes Rohi arqiliq Mesihning qénini wijdanimizgha sépip qelbimizni paklandurushqa teyyarlaydu.

Shunga étiqadchi üçün dua aldida yaki Xudaning sözini oqush aldida qol yuyush shert emes; biraq Xudaning shapaitini qobul qilishqa kirish üçün u choqum sirttiki we ichdiki gunahliridin towa qilishi kérek.

10:26-27

«Heqiqetni tonushqa nésip bolghandin kéyin, yenila qesten gunah ötküzüwersek, u chaghda gunahlar üçün sunulidighan bashqa bir qurbanliq bolmas, belki bizge qalidighini

«Ibraniylarğa»

peqet soraq, shundaqla Xuda bilen qarshilishidighanlarni yep tügitishke teyyar turidighan yalqunluq otni qorqunch ichide kütüşla, xalas»

Bu ayet 6:6ge oxshash, étiqad baghligghan lékin kéyin éghir gunahlargha téyilip chüshken köp kishilerni «Xudaning yénigha qaytish yoli barmikin» dégüzüp intayin qorqitidu. Yene bir qétim deymizki, emeliyette mundaq ehwallarda bolghanlar qorqmisa, ötüp ketken exmeqliq bolidu. Biraq 26-ayette bayan qilinghan qorqunchluq ehwalgha chüshkenler üçün 27-ayet bir «ümid uchquni»ni teminlep béridu. 27-ayette u Xudaning Özi bilen «qarshilishidighanlarni yep tügitishke» alliqachan teyyarligghan otini bayan qilidu. Eger qelbimning tegliride özümnüñ yaman qilmishlirimgha téxi yirginchim bar bolsa, Xuda bilen düşmen bolmasliqqa teshnayim bar bolsa, Mesihge qaraydighan iman-étiqadim yenila bar bolsa, muellip tilgha alghan ot we soraq axir bérip méni pütünley yep tügetmeydu, dégen ümid bolidu. Ot buning ornida mende bolghan Xuda xalimaydighan herbir ishni köydüridighan emma özümnü tawlaydighan bolidu («1Kor.» 3:11-15, «Ibr.» 12:29, «Yesh.» 33:10-24ni körüng). Hetta chin könglidin qorqup towa qilghanlar xuddi Xudaning otigha yüzlengendek Uning terbiyisi (meyli intayin qattiq bolsimu) ni qobul qilip, shundaqla Xudagha yene bu dunyada méwilik bolushning imkaniyitige ige bolushi mumkin («1Kor.» 11:30-32ni körüng).

10:34

«Chünki siler hem mehboslarning derdige ortaql boldunglar hem mal-mülkünglar bulanghandimu, kelgüside téximu ésil hem yoqap ketmeydighan baqiy teelluqatqa ige bolidighanliqinglarni bilgechke, xushalliq bilen bu ishni qobul qildinglar».

Pelestin we etrapida tépilghan, mushu mezigilni bayan qilghan tarixiy xatirilerge asaslenghanda, Rim impériyesi hökümiti Mesih toghrisidiki guwahliqqa alahide qarshi chiqqan waqitlarda ular qattiq yarliqlarni chiqarghan. Yarliqlar boyiche Mesihge étiqad qilghan, shundaqla étiqadini jar qilghuchi herqandaq kishining barliq teelluqatliri dölet teripidin musadire qilinatti; musadire qilinghanning yérini bolsa «palanchi-pustanchi kishi Mesihni jar qilidu» dep satqunluq qilghan kishige teqsimlep bériletti. Shuning bilen ushbu xetni tapshuruwalghan étiqadchilarning beziliri mushundaq japani béshidin ötküzgenidi. Ular eyni chaghda buni Eysa tapilighinidek xushalliq bilen qobul qilghan: —

«Mubarek, Men üçün bashqilarning haqaret, ziyankeshlik we hertürlük töhmitige uchrisinglar; shad-xuram bolup yayranglar! Chünki ershlerde katta in'am siler üçün saqlanmaqta; chünki silerdin ilgiriki peyghemberlergimu ular mushundaq ziyankeshliklerni qilghan» («Mat.» 5:11-12).

Emma yurt teripidin shundaq toxtawsiz xarliq we chetke qéqilishlar mushu qedirlik étiqadchilarni upratmaqta, ular hazir alliqachan érishken rohiy bayliqlar we mirastin mehrum bolush xewp-xetiride turatti. **«Chünki Xudaning iradisige emel qilip, uning wede qilghinigha muyesser bolush üçün, sewr-chidam qilishinglarga toghra kélidu»** (10:36).

Biz mushu yerde peqet shuni qoshup éytimizki, xet ibadetxana hem shuninggha ait bolghan qurbanliqlarni tashlashqa roshen xitab qilghan bolghachqa, ibadetxanining miladiye 70-yilida weyran qilinishidin ilgiri (belkim miladiye 60-yili etrapida) yézilghan bolsa kérek. Kéyin, Yehudiylar rimgha qarshi isyan kütürüp, Rimleshkerliri Yérusaléمنى üç yérin yilliq

«Ibraniylargha»

muhasiriga alghan. Ular sheherge bösüp kirgenda shunche esebiyleshkenki, sheherni, ibadetxanani we etrapidiki yurtlarni weyrar qilib, bulang-talang qiliwetken. Shu chaghdada eslide étiqad jehette «muresse qilghan», yurtdashlari bilen inaq ötüsh üçün étiqadidin ténip ketken, shundaqla ziyankeshliktin qéchip öz teelluqatlarni qolidin ketküzmigenler beribir uningdin pütünley mehrum bolatti; biraq burunqi waqitlarda ziyankeshlik astida mal-mülkidin mehrum bolghanlar Xuda derweqe otluq sinaqta étiqad we muhebbitimizni sinap kördi dep bilip xushalliqta bolatti.

11:26

«U (Musa) **Mesihke qaritilghan haqaretge uchrashni Misirning xezinisidiki bayliqlargha iye bolushtinmu ewzel bildi. Chünki közlirini ershtiki in'amgha tikiwatatti**».

Bu ayet bek qiziq, chünki Mesih yer yüzige téxi kelmigen tursa, Musa uning kelgüsida duch kélidighan xarliq we tartidighan azab-oqubetliridin xewerdar bolghandek we ulardin ortaqtartsam manga shöhret bolidu, dep bilgendek turidu. Mesih tughulmay turup Musa qandaqmu «Uninggha qaritilghan haqaret»ni köreligen?

«Yesh.» 63:9de biz Yeshaya peyghemberge Israilning Misirda turghan waqittiki hali we Xudaning ulargha ichini aghritqanliqi toghruluq kelgen wehiyni oquymiz: — «**Ularining barliq derdlirige umu derddash idi**;

«Uning yüzidiki Perishtisi» bolsa ularni qutquzghan,

U Öz muhebbiti hem rehimdilliqi bilen ularni hemjemetlik qilib qutquzghan;

Ashu qedimki barliq künlerde ularni Özige artip kötürgen» («Yesh.» 63:9).

Buningdin körimizki, Xuda ulargha ichini aghritqan bolupla qalmay, belki uning «**yüzidiki Perishtisi**» ularning arisida bolghach, «**ularning derd-elemlirige derddash**» idi. Ularining arisida belkim ghayib halda turghan bu «yüzidiki Perishtisi»ni Rebbimiz Eysaning Özidin bashqa biri emes dep ishinimiz. Yuqiridiki 10:19-20ni, bolupmu «**Perwerdigarning Perishtisi**» toghruluq izahatimizni körüng. «Mis.» 33:12-17dimu Musa peyghember Xudadin, Israilning chöl-bayawandin ötidedighan sepiride Xudaning shexsen ulargha hemrah bolushini iltija qilghanliqini körimiz. Andin biz «**ulargha hemrah bolup egiship yürgen rohiy uyultash**» toghruluq oquymiz («1Kor.» 10:4). Pawlus bizge yene «**Emeliyette, mushu uyultash Mesihning özi idi**» deydu.

Démek, Mesih ular bilen bille idi. Emma muellipning «**Mesihke qaritilghan haqaret**» déginini némini körsitidu?

Xudaning xelqi qaysi yerde kemsitilgen bolsa, ular bilen bille bolush (Israil Misirda japa tartqan waqtida Musa ular bilen bolghandek) emeliyette Mesih bilen bille bolushtin ibaret bolidu. Chünki U «Perwerdigarning Perishtisi» süpitidimu choqum ular bilen billidir. Bu tereptin Musa «Mesihke qaritilghan haqaret»ni öz-özige qobul qildi. Uning üstige, Xudaning muddia-meqsetliri közge ilinmighan, Uning nami haqaretlengen, yaki heqiqet, nur we méhribanliq ayagh astida desselgen ehwaldimu heqiqet teripide turup qarshi chiqqanliqini körsitishning özi Mesih bilen bille bolushqa we «**Uninggha qaritilghan haqaretke uchrash**»qa barawer. Chünki Xudagha haqaret qilinsa, Mesih Uning sirtida qarap turmaydu, shu haqaretni Özige qaritidu («Zeb.» 69:9, «Rim.» 15:3).

Musa peyghember chekken azab-oqubetler Mesih kelgüsida chékidighan azab-oqubetlerge «bésharet kölengge» idi. Uning ömri belkim Mesihning ömrige «bésharetlik resim»mu dégili bolidu. Musaning ömridiki töwendiki ish-weqeler toghruluq oylap béqing: —

«Ibraniylarga»

- (1) U tughulghinida Sheytan (Pirewn arqiliq) uni öltürüwetmekchi idi;
- (2) U Xudaning xelqi bilen bir bolup ularni qutquzush üçün shahane, zor bayashat turmushni tashlidi;
- (3) U shundaq qilghini bilen, uning qérindashliri, yeni Yehudiy xelqi uning yardimini ret qildi, uni chetke qaqtı («Mis.» 2:11-14, «Ros.» 7:19-29);
- (4) Ularning chetke qéqishliri bilen u yat ellerning qolida téximu japa tarttı («Mis.» 2:15);
- (5) U chetke qéqilghan waqıtta Xuda uninggha yat ellik bir ayalni berdi (Mesih Yehudiy xelq teripidin chetke qéqilghan waqıtta Xuda Uninggha jamaetni qoshup berdi — jamaetning ezalirining köpinchisi «yat eller»din idi) («Rim.» 9:25-33)
- (6) Axir bérıp Xuda Israilni zor zulumdin köp karamet möjiziler arqiliq qutquzush üçün uni ularning yénigha qaytidin ewetti. Oxshash yol bilen Mesih kelgüside «Yaqupning azab-oqubet küni»de («Yer.» 30:5-9) ularni köp karamet möjiziler arqiliq qutquzush hem ulargha padishah bolush üçün bu dunyagha qaytıp kélidu.

13:20

«Emdi menggülik ehdining qéni bilen qoy padisining Katta Padichisi bolghan Rebbimiz Eysani ölümdin tirildürgüchi, xatirjemlikning Igisi bolghan Xuda...»

Xetning awwalqi qismida muellip «yéngi ehde»ning barliq bashqa ehdilerdin sélishturghusiz üstünlükini tilgha aldi. Démek, biz mushu yerde tilgha alghan «menggülik ehde» del «yéngi ehde»ning özidur, dep qaraymız; lékin bu ibaridin, yer yüzide biz «yéngi ehde» dep atighan ehde emeliyette ershte alliqachan uzundin mewjut bolup kelgen, shuning bilen shu yerde «**menggülik ehde**» dep atalghan, dep qaraymız. Emdi bu «**menggülik ehde**» kimler arisida bolghan? «Ef.» 1:11-12, «2Tés.» 2:13-14 we «Pend-nesihetler»diki sirliq 8-bablardiki chongqur menilerdin shuni bileleymizki, eslide: —

(1) XudaAta Öz Oghli bilen: — Sanga bir jamaet, yeni Sanga hemrah bolidighan, Séni intayın söyidighan ayaldek, Öz muhebbitingni ipadileydighan, bir ten bolidighan jamaetni Sanga qoshup bérimen, dep ehde tüzüşkenidi.

(2) Shuningdek Oghul bu ishning emelge ashurulushi üçün, shundaqla Ata üçünmu «tirik bir ibadetxana», Uninggha toluq ibadet bérighan hemde Uningdin toluq huzur alidighan, Uning menggülik sirliridin nésipdash bolidighan bir uyushma xelq bolsun dep Öz jénini qan töküp pida qilishqa baghligan, dep ishinimiz.

(3) Yuqirıqı ishlarda daim Özini körsetmeydighan Muqeddes Roh, yeni Xudaning mubarek Rohimu sirliq, xalis halda Özini shu «menggülik ehde»ge baghligan we ehdileshken, depmu ishinimiz.

Shuning bilen Ata, Oghul, Roh shu «menggülik ehde»ge ezeldin ehdidash bolup kelmekte.

Bu yerde sehıpiler peqet ishenginimizni bayan qilishqila yétidu. Tepsiliy ispatlar berginimiz yoq. Emma oqurmen muqeddes yazmilarni qétirquinip oqughinida bu ish, yeni Mesihning yer yüzide biz üçün tökken qénida pütülgen bu «menggülik ehde»de bizge muyesser qilghan cheksiz shapaetning köp iz-delillirini tapquchi bolidu.